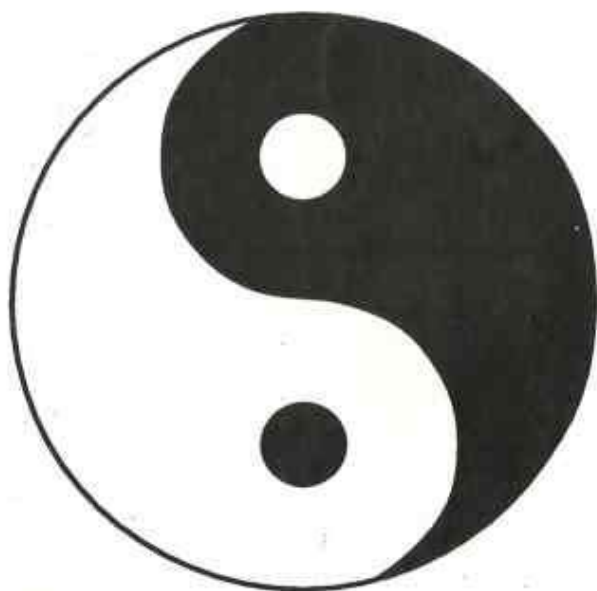

LAO TSE TAO TE CHING

YOL VE ERDEM KİTABI SÖZ VE CAN KİTABI

Türkçesi ve Yorumu: ÖMER TULGAN

Bundan olasılıkla 2500 yıl önce yazılmış bir bilgelik öğretisi olan Tao Te Ching Taoculuğun temel kitabıdır. 2500 yıl önce yazılmış olmasına rağmen bu öğretinin özellikle günümüz insanına önemli bir çağrısı, bir bildirisi var: insan doğanın karşısında bir hiçtir! Karşı çıktığı zaman yenilmeye mahkûmdur. Ama doğayla uyum içinde yaşar, doğayı karşısına değil de yanına ve arkasına alırsa hem doğanın sınırsız gücünü kullanabilir, hem böyle yaparak huzuru, mutluluğu da bulur.

LAO TSE

TAO TE CHING

YOL VE ERDEM SÖZ VE CAN KİTABI

YOL YAYINLARI

BASIM YILI: 1994

Çeviri:Ömer Tulgan

TAO TE CHING
YOL VE ERDEM KİTABI
SÖZ VE CAN KİTABI

TÜRKÇESİ VE YORUMU:ÖMER TULGAN

ÖNSÖZ

Tao Te Ching, Taoculuğun temel kitabıdır. Eğer böyle söylemek hoşunuza gidiyorsa Kutsal Kitabı'dır da diyebilirsiniz. Ama aslında, Tao Te Ching bundan olasılıkla 2500 yıl önce yazılmış bir bilgelik öğretisidir.

2500 yıl önce yazılmış bir kitabın ne de olsa eskidiğini, zamanında ne derece önemli ve etkili olursa olsun bugünün insanına bir bildirisi, bir çağrısı kalmamış olduğunu düşünebilirsiniz. Ama bu öğreti belki de toplumsal değerleri ve yönetenlerin otoritesini hafife aldığı için çoğunluk tarafından kabul görüp kullanıma konmadığı için hiç eskimedi. Günümüzde de tazeliğini koruyor. Hatta dünyamızı arsızlığımızla, doymak bilmez hırslarımızla berbat ettiğimizi, acımasızca kaynaklarını tüketip havasım suyunu kirlettiğimizi fark etmeye başladığımız şu günlerde Tao The Ching'in öğretisine kulak vermeye her zamandan daha çok ihtiyacımız var.

dünyayı ele geçirmek tutkusu
dünyayı elden geçirmek tutkusu
denenmiştir yenilgiye mahkûmdur
kutsaldır dünya
ele geçmez
el atan çürütür onu
elde tutmak isteyen yitirir onu

(Tao Te Ching, 29. Mesel)

Savaş nağralarıyla doğaya egemen olmak, doğayı yenmek için başlattığımız savaşı artık kaybettığımızı anlayanla-

TAO TE CHING

rın sayısı her gün çoğalıyor. Bu durumda hiç olmazsa, bu bilince varanların değer yargılarım yeniden gözden geçirmeleri gerekiyor gibi geliyor bana. Belki ilk bakışta bize çok ters, yadırgatıcı görünse de Tao Te Ching'in öğretisi bir seçenek olarak ortada duruyor. Kendimizi kandırmadan, yan tutmadan, gerçekçi bir gözlemcilikle dünyaya bakmayı öğütleyen bir öğreti bu.

Tannı yeryüzünden gökyüzüne çıkaran göksel dinler, yani Musevilik, Hıristiyanlık ve islamlık'ta gönlümüze göre bir Tannı var. Affedici ve kahredici,

iyileri ödüllendirip, kötülerini cezalandıran insan gönüllü bir Tanrı... Oysa Tao Te Ching'in Tao'su insan gönüllü değildir. Karıncayla imparator arasında fark gözetmez. Rahmetini iyiden de kötünden de esirgemez. İyininde bahçesine yağmur yağdırır, kötüsünde... Tao Te Ching'in bilgeleri de insan gönüllü değildir.

gökle yer sevgi bilmez
bin bir tür saman kukladır ona
kutlu kişi sevgi bilmez
yetmiş iki, millet saman kukladır ona

(Tao Te Ching, 5. mesel)

Dünyanın gerçekçi olarak değerlendirilmesi dediğim zaman, gözlem dediğim zaman bunları anlatmak istedim. Acı ama gerçek! Dünyayı biz yaratmadık, dünya gönlümüze göre değilse sorumluluk bizim değil. Dünya, her nasılsa ona katlanmaktan, acı ve tatlı yanlarıyla onu içimize sindirmekten başka elimizden gelen bir şey yok. Ne yapalım ki kartları da biz dağıtmıyoruz. Bu oyunu elimize gelen kartlarla oynamak, mutluluğu, huzuru bu koşullar içinde bulmak zorundayız. Hem durumu abartmaya da hiç gerek yok.. Dünya zaten olduğu gibi olağanüstü güzel. Bundan daha güzel olamazdı. Başka türlüşünü düşünmek bile saçmalık. Kitabın en sonunda yer alan Tao Te Ching'den de eski olduğu sanılan "Sırlar Kitabı", 'Yin Fu Jing'de dile getirildiği gibi

iyilik bilmez gökyüzü
en büyük iyiliği de budur işte

Doğal olan güzeldir. Doğal olan iyidir. Doğal insan ya da insan doğası da güzeldir ve iyidir, insan iyidir ve içinden öyle geldiği için iyilik yapmalıdır, iyiliği ödül beklediği için ya da cezadan korktuğu için değil içinden geldiği için yapmalıdır. İnsan, insan yapısı olan bütün kurallardan, ahlak yasaları da içinde olmak koşuluyla bütün yasalardan daha büyüktür. Bütün kurallar, yasalar insanın içtenliğini sınırlar, içten gelmeden yapılan şeyler de uyum getirmez. Taocu dünyayı olduğundan başka türlü bir şey yapmaya çalışmaz. Taocunun gözüyle insan yapısı olan her şey doğal olanın, bozulmamış doğallığın yanında yavan kalır, isteklerini azaltmak, tutkularını dizginlemesini bilmek, işte

Taocunun yolu budur. Bugün dünyayı içine düşürdüğümüz berbat durumun nedeni dünyayı düzeltmeye, düzenlemeye kalkmış olmamız, ondan verebileceğinden daha çoğunu istememizdir. Doğaya egemen olmaya, doğayı yenmeye kalktığı zaman insan, doğanın karşısında bir hiçtir. Doğaya yenilmeye mahkûmdur. Bunu bugün daha iyi anlıyoruz. Ama insan doğayla uyum içinde yaşar, doğayı karşısına değil de yanına, arkasına alırsa doğanın sınırsız gücünü kullanabilir, huzur ve mutluluğu da bulur. Bilgeliliğin yolu yaşam ırmağının içinde yerini bulmak, karşı koymadan, dayatmadan yüzmesini, akmasını bilmektir. Hepimiz biliriz, yüzmek bilmeyen bir kimse suya düşünce sırtüstü dönüp kendini sulara teslim etse su onu kaldırır ve yüzdürür; ama çırpınır, kendini kurtarmaya çabalarsa boğulur. Burada Çuang Tzu'nun (Zhuang zi) bir öyküsünü anımsıyorum:

"Bir gün Konfüçyüs (Kong Zi) öğrencileriyle birlikte kayaların arasında deli deli, çağlaya çağlaya akan bir ırmağın kıyısında dolaşıyormuş. Birden ırmağın yukarılarında yüzmekte olan yaşlı bir adam görmüş. Adam bir sulara gömülüyor bir görünüyormuş. Konfüçyüs hemen adamı kurtarmaları için ırmağın aşağı .bölümüne öğrencilerini göndermiş. Adamı sağ salım ırmaktan çıkarıp Konfüçyüs'ün önüne getirmişler. Konfüçyüs kayaların arasında ve coşkun suların içinde sağ kalmayı nasıl başardığını sormuş adama. 'Çok kolay!' demiş adam. 'Akıntı beni aşağı çektiği zaman daldım, yukarı ittiği zaman da su yüzüne çıktım.'"

Kendini aldatmaya karşı gerçeği göğüslemenin, sertliğe karşı yumuşaklığın, zorlamaya karşı zorlamasızlığın, tutkuya karşı tutkusuzluğunu, hoşgörüsüzlüğe karşı hoşgörünün, savaşmaktansa savaşmamanın, erkeğe karşı kadının yanını tutan bir öğretisi bu...

Taoculuğun Konfüçyüsçülük ve Budacılık'la birlikte Çin kültürünü taşıyan sacayağının bir ayağı olduğu söylenir. Ama belkide Taoculuğun hem Konfüçyüsçülüğe hem Budacı- lığa yaptığı etki ve katkı göz önüne alınırsa Çin kültürünün temel direği olduğunu söylemek daha doğru olur.

Her çeviri kuşkusuz bir yorumdur. Ama Tao Te Ching dünyadaki yorumlanması en güç kitapların en başta gelenlerinden biri... Tao Te Ching'in doğru yorumunu Taoculuğu derinlemesine özümlememiş bir kimsenin yapması

mmkn değildi. Onun için söylüyorum, Berlin'de gerçek bir Taocu, bir bilge yaşıyor. Bu değerli çalışmasından dolayı mer Tul- gan'ı yürekte kutluyorum.

Son Söz Yin Fu Jing'den aktardığım şu dizelerde de...

ılgınlar tanrısal vahiy ararlar
göğün yerin işaretlerinde
ben bilgelik ararım
zaman ve dünyanın işaretlerinde
kimileri ahmakça kaygılara kutsal der
ben ahmakça kaygılan bırakmaya kutsal derim
kimileri mucizeleri kutsal sayar
ben mucize olmayanları kutsal sayarım

Florya, Ekim 1994

İlhan Güngören

GİRİŞ

Parka gittik karımla - Tao Te Ching'i tartışmak için. Bir ağacın altına oturduk... Söyleşirken bir köpek geçti sahibisiyle birlikte; plastik bir halka taşıyordu dişleri arasında gururla. Ağaç altları kuru, çürük, kırık dal doludur hep. Köpekler sever koca koca dallar taşımayı parkta gezerken. "Köpekleri de insanlaştıyoruz," dedim, "budaklı, pis dallar yerine, bak, plastik halkalar taşıyor onlar da." Karım, "Parkta radyo çalmak gibi," dedi - "Ve Tao Te Ching'i tartışmak gibi," dedim, "kuş seslerini dinlemek dururken." Sustuk; parkın sesini dinlemeye koyulduk.

"hep hiçlikte kalanlar görür onun özünü
hep varlıkta kalanlar görür onun yüzünü..."¹

Batı kültürlerinin iyi ile kötüyü ayırt etmede usta, usçu dünyasına böyle yansıyor
Klasik Çin-

1 Bk.: Açıklamalar -1. meselin açıklaması.

ce'nin ele avuca sığmaz düşün-simgeleri (hece- harfleri). Tao Te Ching'in ilk şiirinden şu dizeler, hep bu ya da benzeri içerikte çevrilir Avrupa dillerine. Oysa çok-anlamalı düşün-simgelerin çağnışım denizine bir süre daldı gittin mi, bunlar birden Escher'in siyah-beyaz kertenkele-kuşları gibi anlam değiştirir:

“hep hiçlikte kalanlar tutkuludur özüne
hep varlıkta kalanlar tutkuludur yüzüne...”²

Hangisi doğru? Sözü sürdürüyor Lao Tse:

“bu ikisi aynıdır aslında ancak ayrılır adında
aynılıkta sözün sırn...”

Yalnızca ilk bakışta sırnını ele verirmiş gibi görünüyor Lao Tse: Ama “aynı” olan ne? Varlığın özünü ya da yüzünü görme tutkusu mu, yoksa Çin düşün-simgesinin çok-anlamlılığı ardına gizlenmiş şu iki karşıt yorum mu? Bilmece çözülüyor, yeni bir boyut kazanıyor...

Tao Te Ching’i özümseyerek okumanın ilk adımı, bu çelişkili çok-anlamlılığa yüreğini açmak olmalı. Özümseyerek dedim, başka sözcük bulamadığımdan. “Anlayarak, kavrayarak” sözcükleri tam yerini bulmuyor, çünkü ussal, mantıksal, tek

2-1. mesel - (B).

boyutlu anlamlardan öte bir anlayış, kavrayış söz konusu: Tao Te Ching’i her okuyan, kendi Tao Te Ching’ini yeni baştan yazmalı kendi tinsel dünyasına. - Bir gazeteci dostum Tao Te Ching ile ilk tanıştığında şöyle dile getirdi bunu: “Çok-anlamlı Çin harflerine bakar gibi bakmak gerek dünyaya.”

Lao Tse’nın (Lav Dzı’nın) yapıtı, usçu çözümlere kapalı olduğunu gözlerden ustaca gizleyip sırnını inatla koruyan bir hazine. Bununla hem dilin yetersizliğini, sözcüklerle ifade edilebilir düşüncenin sınırlarını gösteriyor bize o, ama hem de bu sınırların ötesinde bir gerçeğe işaret ediyor. Sözle ifade edemesek de erişilmez olmayan, benliğimizin özünde tanıdığımız bir gerçeğe:

Taocu bilge Zhuang Zi’nın (Cvang Dzı’nın) şöyle bir öyküsü var - Bilge, sofist dostu Hui Shi ile sık sık giriştiği keyifli tartışmalarından birine girişmiştir: Zhuang Zi, göldeki balıkların “sevinç içinde” oynaşmalarına işaret etmekte, Hui

Shi ise “Siz balık değilsiniz ki. Nasıl bilebilirsiniz onların sevincini” diye itiraz etmektedir... Çetin bir söz düellosunun sonunda Zhuang Zi, “Gelin başa dönelim,” der, “Siz çok iyi biliyorsunuz benim balıkların sevincini bildiğimi aslında! Bunu ben, kıyı boyunda gezerken duyduğum kendi sevincimden biliyorum...”³

3 Zhuang Zi, XVII. 12. Aynı zamanda bk.: "Han Şan - Soğuk Doruktaki Adam", Yol Yayınları 1993, s. 77.

“Tao Te Ching” 4

Tao Te Ching'i ilk eline alanın soracağı soru her halde “Tao Te Ching ne demek?” olacaktır... “Tao”, gerek klasik Çince'deki, gerekse günümüz Çince'sindeki anlamıyla, bir kez, yol demek, yöntem demek, gitmek demek, yol göstermek, yönetmek, yönlendirmek demek. Sonra yine aynı “Tao”, söz demek, anlam demek, söylemek ve anlatmak demek...

“Te” hem günümüzde, hem klasik Çince'de “erdem” anlamında kullanılıyor. Ama klasik anlamı daha zengin: Orada o, aynı zamanda enerji demek, kuvvet demek, yaşam gücü demek...

“Ching” yazı rulosu demek - saygın ve kutsal kabul edilen tüm klasik yazılı yapıtlara verilen isim bu. Günümüzde genellikle “kitap” diye çevriliyor. Seksen bir meselden -ya da şiirden, bölüm-

4 Günümüzde gerek Tayvan, gerekse Çin Halk Cumhuriyeti'nde Çince'yi Latin harfleriyle yazmak için "Pinyin" transkripsiyonu kullanıyor. Buna göre kitabın adı (aksan işaretlerini bir yana bırakırsak) "Dao De Jing". Türkçe okunuşu ise, yaklaşık olarak, "Dav Dı Cing". Kitabı yazan söylencesel bilgenin adı da Pinyinle "Lao Zi" yazılıyor, yine yaklaşık olarak, "Lav Dı" okunuyor. Ama hem kitabın, hem de bilgenin adları belki yüzyıldan fazla bir süredir tüm Batı dünyasında, yarım yüzyıla yakın bir süredir de dilimizde eski Wade-Giles transkripsiyonuyla "Tao The Ching" ve "Lao Tse" diye tanındığından, bu geleneğe uymayı yeğledim. Buna karşılık diğer yer ve kişi isimlerini (aksansız) Pinyin transkripsiyonuyla yazdım. Çok fazla isim yazmam da gerekmedi zaten; çünkü Lao Tse kitabında (yapıtın aşkın içeriğine uygun olarak) ne bir tek yer ismi vermiş, ne herhangi bir tarihsel

kişiyi işaret etmiş. Ancak bu girişte ve kimi açıklama metinlerinde söz konusu oluyor Çince sözcükler.

den...- oluşan “Tao Te Ching”, bu adına uygun olarak iki bölüme ayrılıyor: ilk otuz yedi mesel “Tao Ching” - “Yol” ya da “Söz”, “Anlam” kitabı, otuz sekizinciden sonuncuya kadar da “Te Ching” - “Erdem” ya da “Can”, “Yaşam” kitabı.

Ben Tao Te Ching'deki TAO ve TE kavramlarını, içinde bulundukları meselin bağlamına göre kimi zaman YOL, kimi zaman da SÖZ; kimi zaman ERDEM, kimi zaman da YAŞAM, CAN diye çevirdim. Ama her seferinde TAO ve TE'nin söz-konusu olduğunu hatırlatmak için de büyük harflerle yazdım...

“Şu sopaya sopa dersin, sözcüğün anlamına ayağın takılır, tökezlersin. Sopa değildir dersin, gerçeği çarpıtmış olursun. Ne yapacaksın öyleyse?..”

Bu bir “koan” - yani Zen Budizmi'nde⁵ ustanın, tını mantığının zincirlerinden kurtarmak için öğrenciyi verdiği, mantık yoluyla çözümü olanaksız olan ödev. TAO ve TE kavramlarını anlatmak da işte böylesi bir koan: YOL'a yol desen, yordam desen, ahlaka ve geleneğe takılır ayağın, SÖZ'e söz desen, anlam desen, mantığının ve usçuluğun zincirlerine... ERDEM'e erdem desen, iyi-kötü ikilemine takılır ayağın, YAŞAM'a yaşam desen, kuvvet, enerji desen, pozitif bilimlerin kavramlarına...

5 "Koan" ve "Zen"i Japonca'dan dilimize geçtikleri gibi aldım. Çince karşılıkları "kong an" ve "Chan".

Tao

Klasik Çin yazınında tüm o değişik anlamlarıyla kullanılmış “Tao”. Lao Tse'nın çağdaşı olduğu sanılan Kong Zi (Konfüçyüs), bu sözcüğü, kutsal bildiği “yol-yordam-ahlak” anlamında kullanır: Geleneklere sadakat, hükümdara hizmet, büyüklerine hürmet, küçüklerine şefkat demektir Tao... Daha sonra Çin'e gelen Hristiyan Cizvit misyonerleri de Kong Zi'nın bu yorumunu kendi gelenekçi,

ortodoks ahlakçı dünya görüşlerine pek uygun bulmuşlardır... Oysa Lao Tse bu ahlakçı-gelenekçi Yol'u, çürümenin, asıl YOL'u yitirmenin belirtisi sayar:

“nerede yitirilmişse YOL
orada ahlak ve görev vardır
nerede yetenek ve bilgi varsa
orada büyük yalanlar vardır
bir ailede kalmamışsa uyum
orada küçüklere şefkat
büyükler hürmet vardır
bir devlette bozulmuşsa düzen
orada dürüst devlet adamları vardır...” (18)

Öte yandan Tao'yu “Söz” ya da “Anlam” diye okumak da Batı-Ortadoğu kültürlerine, Müslüman, Musevi ve Hristiyan düşüncelerine uyar: Kuran-ı Kerim'in bir adı da “Kelam-ı Kadim-En Eski Söz”dür. Ve “En başta Söz vardı,” - Anlam vardı, Eski Yunanca terimiyle “Logos” vardı,- di ye başlar Yuhanna Incil'i, “Tanrı'yla birlikteydi Söz - Söz Tanrı'ydı...” Ve Incil'i Çince'ye ilk çevirenler, Eski Yunanca'nın “Logos”unun tüm derinliğini, bir an bile duraksamadan “Tao” sözcüğü ile karşılamışlardır. Bir tek hecenin Doğu ve Batı kültürleri arasında, dinsel gelenekler arasında böylesi çağrışım köprüleri kurmasında büyüleyici bir şey var. Ama bu benzerlik bir yerden sonra ayağına dolaşır insanın... Lao Tse'nin SÖZ'ü, Yuhanna'nın akıllı-uslu Söz'ü değil, “Logos” değil:

“söyleyebildiğin SÖZ asıl SÖZ değil
ad verebildiğin ad asıl ad değil...” (1 B)

asıl SÖZ adsızdır ve şekilsiz
şekiller başlayınca başlar adlar da
adlarla da erişilir varlığa ama kendi sınırınca...” (32)

“sen istersen dünyanın anası de
bilmiyorum adını

SÖZ diyorum ona..." (25)

Tasavvuf felsefeleri ile Lao Tse'nın Taocu'luğu arasında derin bir yakınlık var. Ama burada da yüzeysel bir sözcük benzerliğine takılmamak gerek - 'YOL" bir bakıma "tarikat" sözcüğünün kökü olan Osmanlıca "tarik" (yol - yordam - yöntem) sözcüğünü anımsatıyor. Ama TAO, tarikatın "tariki"yle, "yol"uyla da tam özdeş değil. Örneğin Yunus Emre,

"Şeriat, tarikat yoldur varana,
Hakikat kapısı andan içerü."

diyor. Bu anlamda alırsak, TAO, hem üzerinden gelinip geçilecek yoldur - Tao Te Ching'de bundan "insanın YOL'u" diye söz edilir; ama hem de "hakikat kapısı"nın ta kendisidir - ki buna da Tao Te Ching "Göğün YOL'u" der: "O", herşeyin kaynağı olan "HİÇLİK"tir.

Yin - Yang

Çin felsefesinde Hiçlik, ikili nesnel dünyanın, karşıtlıklar dünyasının kaynağıdır. Bu nesnel karşıtlıklar 'Yin" ve 'Yang" kavramlarında dile gelir. 'Yin", doğadaki dişil unsurdur: O, Toprak Ana'dır, koruyandır, gölgedir, köktür, enerjidir. 'Yang" ise eril unsurdur: Güneştir, etkileyen ve yayılandır, ışıktır, dal ve yapraktır, kuvvet ve harekettir. Bu ikisi hiçbir zaman tek başına değildir. Bir madalyonun iki yüzü gibidir onlar. Işıkla gölge, enerji ile hareket ancak birlikte vardır. Ve bu ikisi yabancı değildir birbirine: Birinin içinde ötekenden, erkekte kadından, kadında erkekten, ışıktan gölgeden, toprakta güneşten birşey vardır her zaman.⁶ Bu -belki pek çoğumuzun

6 Bk.: 28. mesel.

"gölge boksı - T'ai Chi Ch'uan"ın simgesi olarak tanıdığı- "Tai Ji", "Ana Kaynak" -hece hece çevirisi: "en uç" - simgesi ile gösterilir:

Bu kaynağın da kaynağı, her türlü olasılığı içeren ayrımsız Birlik'tir; kaos, "Wu Ji" - "Hiç Kaynak"tır:

Kaos - ayrımsız Birlik - "Wu Ji" ise Hiçlik'ten kaynaklanır: İşte bu Hiçlik, TAO'dur! Tao Te Ching bunu, Anadolu heterodoksisinin biçimini kullanarak çevirirsek şöyle anlatıyor:

"HİÇ iken Bir oluruz
Bir'ken İki oluruz
İki iken Üç oluruz
Üç'ten bin bir tür oluruz..." ⁷

Yin-Yang ve onların kaynağı olan Hiçlik-TAO ve kaos düşüncesi, Lao Tse'den çok daha önceki

7 Bk.: 42. mesel ve açıklaması.

dönemlerde oluştu. Bilinmeyen tarihlerde, adı unutulmuş Çin düşünürleri bununla dünyayı, doğanın doğuşunu ve doğadaki değişimleri açıkladılar.

Te

Ama nasıl Antik Yunan Felsefesinde Sokrates öncesi filozofların dünyayı tanıma çabalarını "Kendini -insanı- tanı" çağrısıyla Sokrates izlediye, Çin'de de filozoflar -tarih olarak Sokrates'ten çok daha önce- "insanı", "benliği" tanımaya yöneldiler. Tao Te Ching'den de eski olduğu sanılan, yazarı bilinmeyen 'Yin Fu

Jing” adlı Taocu yapıt, “...doğayı yaratır benlik / Göğün en derin özü, insan...” diyor.⁸

8 Bk.: Kitabın sonunda “Yin Fu Jing - Sırlar Kitabı”.

Tao Te Ching’in varlık-bilimsel temelinde Yin-Yang Felsefesi yatar. Ama yapıtın esas konusu bu değildir. O, herşeyden önce insana yönelir, onun dünyadaki yerini kavramaya çalışır... Ve “Ne yapmalı? Nasıl yaşamalı?” sorularına yanıt arar. Kitapta Yin, Yang ve Wu Ji kavramları yalnızca bir kez kullanılır, Tai Ji kavramıysa hiç geçmez. TAO’dan sonra ikinci önemli kavramsa, onun başka bir düzeyde türevi olan “TE”dir: TAO, ete kemiğe bürünür, insanda TE diye, CAN diye, ERDEM diye görünür. Lao Tse için ERDEM’in “ahlaklı insan olmak” demek olmadığını söylemeye bilmem gerek var mı:

“ERDEM’li kişi
ERDEM’i bilmez
ondan ERDEM’lidir o
ERDEM’siz kişi
çabalar ERDEM’i yitirmemeğe
ondan ERDEM’sizdir o...” (38)
YOL’u yitirince ERDEM
ERDEM’i yitirince aşk
aşkı yitirince adalet
adaleti yitirince ahlak
sadakat ve güven kıtlığıdır ahlak
ve başıdır huzursuzluğun...” (38)

Lao Tse’de ERDEM, TAO’dan kaynaklanan enerji ve kuvvettir. Yalnız insanda değil, “bin bir türde”, her canlıda, her varlıkta var olan, onlann tüm doğa ile uyumundan gelen yaşam gücüdür o. Eski Çinli yorumculara göre hava-nefes-yaşam soluğu demek olan “qi” hecesiyle de (okunuşu “çi”) eşanlamlıdır...

Wu Wei

ERDEM insan davranışına “wu wei” olarak yansır: “Edimsizlik” diye çeviriyorum ben. “Wu”, olumsuzluk hecesi - çoğu yerde varolmanın ya da sahip olmanın tersi anlamda “yok” diye çevrilir. -”Burada kimse yok”, ya da “param yok” gibi.— “Wei” iş, eylem, etki demek. “Wu wei”, Batı kültürlerinde yanlış olarak, “eylemsizlik”, “dünyadan el etek çekmek” gibi algılanır. Oysa “Wu”daki “yok”, TAO’daki herşeye kaynak olan “Hiçlik”e benzer. Ünlü Zen ustalarından Jao Jou’un şöyle bir koan’ı var:

“Bir öğrencisi Jao Jou’a sorar: ‘Manastır kâhyasının köpeğinde de Buda Doğası var mı?’ (Zen Budizmin’de Buda Doğası, TAO ile eş anlamlıdır; tüm ile bütünlüğü içinde her şeyde vardır o.) Jao Jou öğrencisinin sorusunu yanıtlar: ‘Wu!!!’ Ne demek istemiş Jao Jou?”⁹

Koan’ın yazıya sığmaz çözümünü aramayı okuyucuya bırakıyorum... Bu koan’dan çıkarak “Wu”¹⁰ hecesi kimi zaman Zen meditasyonuna tinde eşlik eder, tini arındırmak için.

9 Jao Jou: IS 8. Yy. - Taoculuk, yabancı**sı** değil Zen Budizrai’nin: Zen Çin’de doğduğu zaman, babası Hindistan’daki Buda Gotha- ma’nın felsefesi olduysa, anası da Çin’in Tao’cu felsefesi oldu... Öyle ki, kimi yerde "Lao Tse'nin Buda'nın bir 'tekrar doğumu' olduğu" şeklinde; kimi yerlerde de "Lao Tse'nin Çin'den ayrıldıktan sonra Hindis'a gidip orada Buda'nın öğretmeni olduğu, ona Budizm'i kurdurduğu" yolunda söylenceler vardı.

10 Batı ve Türkiye yazımında Çinli bilge Jao Jou’un bu koanı ve "Wu" hecesi Japonca’daki biçimiyle, "Mu" diye tanın**ı**yor. Çince okunuşu yaklaşık olarak "Hu"...

“Wu wei”, eylemsizlik demek değildir, her türlü eylemden uzak durmak demek değildir. Bu nedenle Tao Te Ching’de paradoks bir kavram var: “Wei wu wei - edimsizlik etmek”. Edimsizlik, yaşamın akışına aykırı olan eylemlere girişmemek-

tir. Özellikle “Güçlü”lerin dünyayı ele geçirme çabası, onu elden geçirip istediğince biçimlendirme tutkusu, işte bu tür yaşama ters girişimlendendir. Güçlüler ne kadar görkemli de olsalar ve zaferlerini dünyaya gürültüyle ilan da etseler, yaşamın akışı karşısında yenilgiye mahkûmdurlar.

“dünyayı ele geçirme tutkusu
dünyayı elden geçirme tutkusu
denenmiştir
yenilgiye mahkûmdur...” (29)

Bunu Brecht de Moldav Türküsü’nde konu etmiştir:

“Döner durur zaman. Ve dev planları
Güçlülerin sonunda boşa çıkar.
Kanlı horozlar gibi kabarsalar da
Döner durur zaman, öfke boşuna !” ¹¹

11 Bertolt Brecht'in "Schweyk ikinci Dünya Savaşında" adlı tiyatro yapıtından "Moldav Türküsü".

“Edimsiz” kişi yaşamdan uzak değildir; tam tersine, yaşamın ta göbeğindedir o. O dünyevi olanı hor görmez. Yaşamın akışına bırakır kendini: Çalışır, yaratır, hizmet eder insanlara. Ve gerekli olduğu zaman ve yerde de öfkesiz, acelesiz, sabırla yener yaşama ters olanı - güçsüz suyun güçlü taşı yendiği gibi. “O benimdir” demeden - “ben, benim” demeden:

“kutlu kişi edimsizlikte kalır
sözsüz öğretiyi uyar
dünyadaki bin bir türü hor görmez
yaratır benim demez
yaptığına bel bağlamaz
yarar verir orada durmaz...” (2)

“edimsizlik eder
ve düzelmemiş bir şey kalmaz” (3)

Teşekkür

Burada Taoculuk, Zen ve Tasavvuf yolunda bilgi ve yaşamları ile çalışmalarında yol gösterici olan tüm dostlara, özellikle Klasik Çince ve Çin mistisizmi üzerine derin bilgisi ile büyük yardımları için Werner Thomson'a sonsuz teşekkürlerimi dile getirmek isterim.

Ömer Tulgan Eylül 1994, Berlin

I -TAO CHING

1

(A)

Gösterebildiğin YOL asıl YOL değil
Ad verebildiğin ad asıl ad değil
Adlandırılmazsa o kaynağı göğün yerin
Adlandırılırsa o anası bin bir türün
Demek
Hep tutkusuz olanlar görür onun özünü
Hep tutkulu olanlar görür onun yüzünü
Bu ikisi birlikte doğar
Ve adlandırınca ayrılır
Sırdır birlik
Sırlar sırrı
Kapısı sayısız mucizenin

(B)

Söyleyebildiğin SÖZ asıl SÖZ değil
Ad verebildiğin ad asıl ad değil
Adlandırılmazsa o kaynağı göğün yerin
Adlandırılırsa o anası bin bir türün
Demek
Hep hiçlikte kalanlar tutkuludur özüne
Hep varlıkta kalanlar tutkuludur yüzüne
Bu ikisi aynıdır aslında
Ayrılır adında
Aynılıktır sözün sırrı
Sırlar sırrıdır
Kapısı tüm mucizenin

2

Göğün altında bilince herkes

Güzelliğini güzelin

Doğdu çirkin

Ve bilince herkes

İyiliğini iyinin

Doğdu kötü

Demek

Varlık yokluk birbirini doğurur

Zorla kolay birbirini tamamlar

Uzun kısa birlikte biçim olur

Yüksek alçak birlikte eğim olur

sesle tını birlikte uyum olur

ön ile art birlikte dizi olur

Gerçekten de kutlu kişi

Edimsizlikte kalır

Sözsüz öğretiyi uyar

Bin bir tür önüne çıkar

Hor görmez

Yaratır benim demez

Yaptığına bel bağlamaz

Yarar verir orada

Kalmaz

Ve orada olmayınca

Yüz çevirmezler ondan

3

(A)

Ödüllendirme yetenekliyi

Halk kavga etmesin

Değer verme değerli mala

Halk hırsızlık etmesin

Gösterme istenmeye değer olanı huzursuz olmasın halkın yüreği

Demek kutlu kişinin düzeni

Yürekleri boşaltıp

Karınları doldurur

İstenci zayıflatıp

Kemikleri pekiştirir

Halkı bilgisiz kılar

Ve tutkusuz

Bilenleri cesaretsiz kılar

Ve edimsiz

Edimsizlik eder

Ve düzelmemiş bir şey kalmaz

(B)

Ödüllendirme yetenekliyi

Halk kavga etmesin

Değer verme değerli mala

Halk hırsızlık etmesin

Gösterme istenmeye değer olanı

Huzursuz olmasın halkın yüreği

Demek kutlu kişinin düzeni zihinleri boşaltıp

Tohum eker derinliğe

Tutkuları azaltıp

Güç verir karaktere

Uzak tutar halkı
Bilgiden tutkudan
Ve uzak tutar bilgeyi
Edime cesarettten
Edimsizlik eder
Ve düzelmemiş bir şey kalmaz

4

YOL coşkun akar yarar verir ama
Dolup taşmadan uyy sanki uçurum
Dipsiz atası bin bir türün sanki
Keskinlikleri köreltir
Karmaşaları çözer
Parlaklıkları sönükleştirir
Tozuna karışır dünyanın

Derinlerde varlık gibidir kimin oğludur
Bilmem ya sanırım eskidir yüceler
Yücesinden

5

Gökle yer sevgi bilmez
Bin bir tür saman kukladır ona
Kutlu kişi sevgi bilmez
Yetmiş iki millet saman kukladır ona
Gökle yerin arası
Benzer körüğe
Boştur ama bakarsan durur dopdolu
Devindikçe çıkar ha çıkar içinden
Fazla söz boşa zahmet

İyisi mi içindekini tut içinde

6

Vadi ruhu ölümsüz
Derler ki karanlık dışıymış o
Karanlık dışının kapısı
Köküymüş göğün yerin
Durmadan yorulmadan
Etki yayan dört yanına

7

Gök sonsuz yer ölümsüz
Ölümsüz ve sonsuz onlar
Yaşamazlar çünkü kendilerini
Bu yüzdendir yaşamları sonsuz
Kutlu kişi de öyle
Sona koyar kişiliğini
Kişiliği öne geçer
Salıverir kişiliğini
Kişiliği kahr öylece
Öyle değil mi?
İstemez kendine birşey
Ve yetkinleşir kendi

8

Su gibidir yüce iyilik
İyidir ki su
Binbir türe yarar verir dayatmasız
İnsanların hor gördüğü yerlerde
O bu yüzden yakındır YOL'a

Evin iyiliği yerinde
Düşüncenin iyiliği derinde
Armağanın iyiliği sevgide
Sözün iyiliği doğruluğunda
Hükümdanın iyiliği düzeninde
İşin iyiliği beceride
Hareketin iyiliği zamanlamada

Ancak savaşmayan
Zararsız olur

9

Hem tutup hem doldurmak
Denemeye değmez
Hem bileyip hem sınamak
Uzun süre gitmez
Altınla mücevherle dolu evi
Koruyamaz kimse
Hem zengin olmak
Hem soylu hem de gururlu
Felaketi çağırmaştır bu

İşini bitirince çekilip gitmek
İşte budur göğün YOL'u

10

Yaratıp kendini BİR'i kucaklayarak
Kalabilir misin dağılıp gitmeden
Toparlarken tüm gücünü sımsıkı

Olabilir misin bir bebek gibi yumuşak
Anıtabilir misin giz gözünü
Tüm lekelerden
Ve cennet kapıları açıldığında
Kalabilir misin bir anaç kuş gibi
Anıklığıyla yüreğinin
Girebilir misin her yere edimsizce
Doğurmak ve beslemek
Yaratmak benim demeden
İşlemek ele geçirmeden
Çoğaltmak yönetmeden
İşte budur gizli erdem

11

Otuz çubuk buluşur tekerin ortasında
Oradaki hiçliktedir arabanın yararı
Balçıktan çömlek oyarlar
İçindeki hiçliktedir çömleğin yararı
Ev yapan kapı pencere açar duvara
Oradaki hiçliktedir evin yararı

Demek varlık kazanç getirirse
Hiçlik yarar getirir

12

Beş renk bir arada görmez olursun
Beş ses bir arada duymaz olursun
Beş tat bir arada tatmaz olursun
Av ve yarış coşku verir yüreğe
Değerli mal insanı kudurgan eder

Demek kutlu kişi yüreğe yönelir göze değil
Bırakıp birini demek alır ötekini

13

Saygınlık da utanç da korku gibidir
Şan ve şeref benlik gibi bir derttir
Saygınlık da utanç da korku gibi
Ne demek
Yükselmek alçaltır insanı
Korku ile kazanılır
Korku ile yitirilir
Bundan işte saygınlık da utanç da korku gibi
Şan ve şeref benlik gibi bir dert ne demek
Büyük derdim varsa bu benliğim olduğundandır
Benliğim olmasaydı derdim mi olurdu
Demek
Her kim benliğinde kutsarsa dünyayı
Dünyayı çekinmeden bırak eline
Her kim benliğinde severse dünyayı
Dünyayı çekinmeden ver eline onun

14

Bakan gözler onu görmez
Düz derler ona
Kulak veren onu duymaz
Az derler ona
Uzanan el ona değmez
z derler ona
Bu üçü czlmez ayrı ayrı

Bu yüzden birlikte Bir olurlar
Yükseklerde aydınlanmaz
Derinlerde kararmaz
Kurumayan kaynaktır
Adlandırılmayandır
Hiçliğe dönendir
Biçimlenmemiş biçim
Aslı olmayan resim
Karanlıktır kaostur
Önüne çıkan görmez yüzünü
Ardına düşen görmez tersini
Eskilerin YOL'unu tutarsan
Anlamak için bugünün varını
Bulursun eskinin başlangıcını
Böyle olur dokuduğu kumaş YOL'un

15

Eskinin yetkin ustaları
Özlü ve gizemliyidiler
Açıktı onlara her şey
Derindiler erişilip bilinmez
Erişilmez bilinmezdi onlar ki
Bilmem nasıl anlatsam
Kışın bir ırmağı geçer gibi
Çekingen
Komşuların gözü altında gibi
Dikkatli

Konuklar gibi sakıngan
Eriyen buz gibi geçici
İşlenmemiş balçık gibi şekilsiz
Vadi gibi geniş
Sis gibi bulanık
Kim berraklık getirir bulanıklığa
Sabırlı Sükûnuyla
Kim sükûnet yaratır
Sabırlı değişmezliğiyle
Bu YOL'u yitirmeyen
Doygunluğu aramaz
Doygunluğu aramayan
Kalır dolmadan
Hep açık yeni yetkinliğe

16

Hiçlik yaratmak alabildiğine
Sükunetle doldurmak her yeri
Bin bir türün birlikte yükselişi
Ve geri dönüşünü izlemek

Olgunlaşır varlıklar
Sonra dönerler kaynaklarına
Kaynağa dönmek huzur demek
Huzur amaca varmak demek
Amaca varmak sonsuzluk demek
Sonsuzluğu kavramak aydınlık demek
Sonsuzluk kavranmadı mı
Uyumsuzluk gelir ve mutsuzluk
Sonsuzluğu kavrayan hoşgörülüdür

Hoşgörülü demek adil
Adil demek egemen
Egemen demek kutsal
Kutsal demek YOL'da
YOL'da demek kalıcı
O bırakır bedenini korkmadan

17

(A)

En yüce hakanların varlığını
Bilmezdi halk
Sonrakiler sayıldı ve sevildi
Sonrakilerden korkuldu
Sonrakilerden nefret edildi
Güven göstermeyen bulamaz güven
Ne sakıngandı değerli sözleri
İşlerini görürlerdi onlar ve yoluna girerdi
Her şey
Yetmiş iki millet derdi özgürüz

(B)

En yüksekte olan tümüyle bilinmez altta
Sonra gelir saygı sevgi
Sonra korku
Sonra nefret
Yanım hakikatlılık hakikatsizliktir
Sakıngandır değerli söz
İşini yapsın herkes yoluna girer her şey
Ve insanlar der ki özgürüm

18

Nerede yitirilmişse YOL
Orada ahlak ve görev vardır
Nerede yetenek ve bilgi varsa
Orada yalanın büyüğü vardır
Bir ailede kalmamışsa uyum
Orada küçüklere şefkat büyüklere hürmet vardır
Bir devlette bozulmuşsa düzen
Orada dürüst devlet adamları vardır

19

Bırak bilgeliği boşver bilgiye
Bin kat büyük olur kazancı halkın
Bırak ahlakı boşver göreve
Döner halk ana baba saygısına sevgiye
Bırak ustalığı boşver kazanca
Ne hırsız kalır ülkede ne haydut
Bu üçü boş lafla olmaz tutunacak dal olmalı
Basit yaşa dürüst ol
Bencilliği tutkularını azalt
Vazgeç bilgiçlik taslamaktan
Biter kaygıların

20

Vazgeç bilgiçlik taslamaktan biter kaygıların
Evet ile olur arasında ne fark var?
İyi ile kötü arasında ne fark var?
Say herkesçe saygın olanı
Ah daha ne kadar sürer yalnızlık
Herkes sevinç saçıyor

Bayrama gider gibi
Baharda kulelere çıkar gibi
Bir ben çekingen
Haber gelmedi daha
Gölmeyi öğrenmemiş bebek gibiyim
Huzursuz savrulurum
Yersiz yurtsuz gibiyim
Herkes bolluk içinde
Ben unutulmuş gibiyim
Mağara gibi yüreğim
Uyumsuz ve karanlık
Dünya insanları ısıt ısıt ah
Bir ben bulanık su gibiyim
Dünya insanları kurnaz mı kurnaz
Bir ben kapalı kutu gibiyim
Huzursuzum ah deniz gibi
Dur durak bilmeyen girdap gibiyim
Herkesin hedefi var
Bir ben aylak dilenci gibiyim
Bir ben başkayım herkesten
Ama değerlidir anadan alınan besin

21

Yüce ERDEM'in içinde
Yalnız SÖZ var biçimlenen
SÖZ etkiler varlıkları salt kaos ve karanlıkta
Karanlık ve kaos ki biçimler var içinde
Kaos ve karanlık ki varlıklar var içinde

Derinlik ve gizem ki öz var içinde
Öz eksiksiz gerçekliktir inanç var içinde
Eskilerden bugüne dek
Adlar olmazsa olmaz kavramak için tümü
Nasıl bilirim yoksa cinsini bin bir türün?
Ancak onlarla

22

Eksik olan tümleşir
Eğri olan düzleşir
Boş olan doldurulur
Eski olan yenilenir
Az olana verilir
Çok olandan alınır
Kutlu kişi de öyle
BİR'i kucaklar örnek olur dünyaya
Çevresine ı ışık saçmaz ve aydınlanır
Kendisine değer vermez ve yüceltilir
Kendini övmez ve yarar verir
Kendini öne koymaz ve kalıcılaşır
Çünkü savaşmayanla
Kim savaşabilir dünyada
Eskilerin sözüdür - eksliğini eksilt
Boş laf değil yetkinlik var bu sözde

23

Bilgiçlik taslama her şey girer yoluna
Bütün sabah sürmez kasırga
Bütün gün sürmez yağmur

Kim yapar onları?

Gökle yer

Gökle yerin bile sürgit yapamadığını

Nasıl yapsın insan

Demek YOL'unda alırsan işini ele

YOL'da olanlarla bir olursun YOL'da

CAN'da olanlarla bir olursun CAN'da

Yoklukta olanlarla bir olursun yokluk ta

YOL'da bir oldun mu onlarla

YOL'da olanlar da

Hoşnut olur bundan

CAN'da bir oldun mu onlarla

CAN'da olanlar da

Hoşnut olur bundan

Yoklukta bir oldun mu onlarla

Yoklukta olanlar da

Hoşnut olur bundan

Güven bulamaz güven göstermeyen

24

Ayak parmakları üstüne kalkan sağlam durmaz

Dizlerini kırmadan yürüyen ilerlemez

Çevresine ışıık saçan aydınlanmaz

Kendine değer veren yüceltilmez

Kendini öven yarar vermez

Kendini öne koyan kalıcılaşmaz

Böyle kişi yemek artığı yara irini gibidir YOL'a

V e bin bir tür ırak durur ondan

Demek YOL'u bulan kalmaz orada

25

Bir şey var ki ayımsız ve yetkin
Gökle yer yokken de vardı o
Sessiz ve bir başına
Yalnız durur değişmeden
Döner gider kendi yolunu kesmeden
Sen istersen dünyanın anası de
Bilmiyorum adını
SÖZ diyorum ona

Ad bulmak güç - büyük diyorum
Büyük demek hep devingen
Hep devingen demek ırak
İrak demek geri dönen
Öyleyse

SÖZ büyük
GÖK büyük
YER büyük
Ve HAKAN büyük

Dört büyük var evrende hakan da bunlardan
İnsan yönelir yere
Yer yönelir göğe
Gök yönelir SOZ' e
SÖZ kendine yönelir

26

Ağır hafifin anası
Huzursuzluğun efendisidir sükun
Böyledir kutlu kişi de
Dünyayı gezse
Atmaz ağır yükünü omuzlarından
Ne kadar saygı gösterseler de ona
Yoluna gider aldırmadan
Peki ya ülkenin efendisi

Hafife alabilir mi dünyayı
Kökünü yitirir hafife alan
Huzursuz olan saygınlığını

27

Yolculukta usta kişi iz bırakmaz
Konuşmakta usta kişi gaf yapmaz.
Hesapta usta kişi çubuk saymaz
Kapatmakta usta kişi kilit asmaz
Ama kimse açamaz
Bağlamakta usta kişi sicim kullanmaz
Ama kimse çözemez

Kutlu kişi korur insanları g
Özden çıkarmaz hiçbirini
Kutlu kişi korur bin bir türü
Gözden çıkarmaz hiçbirini
İşte aydınlık yön
İyiler mürşit olur kötüye

Kötüler iyiye madde olur hem
Kim ki saymaz mürşidini

Hem kim ki sevmez maddesini
Ne kadar bilge de olsa kördür o
İşte büyük sır

28

Erkekliğini bilip dişiliğini yitirmeyen
Olur göğün altında sel yatağı yerin
Yerin sel yatağı olanı
Terketmez sınırsız erdem
O döner çocukluğa

Aydınlığını bilip karanlığını yitirmeyen
Olur göğün altında ölçütü yerin
Yerin ölçütü olanı
Terketmez eksiksiz ERDEM
O döner hiç kaynağına

Yüceliğini bilip alçaklığını yitirmeyen
Olur göğün altında vadisi yerin
Yerin vadisi olanı
Terketmez yetkin ERDEM
O döner adsız özüne

Adsız öz dağılırsa olur yararlı insan

Kutlu kişinin elinde olur devletin hizmetkârı
Demek biçimlendirmek için budamak gerekmez

29

Dünyayı ele geçirme tutkusu
Dünyayı elden geçirme tutkusu
Denenmiştir yenilgiye mahkumdur
Kutsaldır dünya
Ele gelmez
El atan çürütür onu
Elde tutmak isteyen yitirir onu
Bin bir türe bak
Bir öncü bir artçı
Nefesleri bir sıcak bir soğuk
Bazen güçlüdürler bazen zayıf ve ince
Bazen üstte yüzerler bazen batarlar dibe
Bu yüzden uzak durur kutlu kişi
Pek çoktan çok fazladan fazla büyükten

30

Doğru YOL'da hizmet eden hakanına
Kırletmez dünyayı silahlarla
Ki insanın eylemi kendine yansır
Savaşın ardından gelir kıtlık yılları
Usta olan savaşta sonuç alınca durur
Gücüne güvenip kalkmaz hakim olmağa
Sonuç almak övünmeden
Sonuç almak nam almadan
Sonuç almak gurursuzca
Sonuç almak çaresizce

Sonuç almak güvenmeden gücüne
Bir Şey güçlendi mi bir kez kocar
Ters YOL'dur bu çünkü
Ters YOL'a giren erken tükenir

31

Uğursuz araçtır silah
Bin bir tür de tiksindir ondan
Bu yüzden ki doğru YOL'da olanlar
Adını bile duymak istemezler onun
Soylu kişinin günlük yaşamında
Şerefli dir sol yanı
Oysa savaş sanatında şerefli yan sağdadır

Uğursuz araçtır silah yakışmaz eline kutlu kişinin
Ancak başka çare yoksa kullanır onu
Huzur ve barıştır en yüce ona
Zafer kazanınca sevinmez
Kim sevinirse buna
Cinayetinde sevinir demektir
Cinayetinde sevinen kimse
Hedefe erişemez yeryüzünde

Sevinçli günlerde soldadır Şerefli yan
l evinde ise Şerefli yan sağdadır
Küçük rütbeli asker sol yanda durur
Üstteki komutan onun sağında
Demek l evi gibi sıralanırlar
Alay alay cana kıyanlar
Yağmur gibi gözyaşı dkmelidir

Savaşta zafer kazanan taraf
Ölü evi gibi davranmalıdır

32

Asıl SÖZ adsızdır ve şekilsiz
O küçüktür ama
Kimse boyun eğdiremez ona
Hükümdarlar hakanlar yitirmeseydi onu
Bin bir varlık konuk olur
Gökle yer birleşir
Ab-ı hayat damlardı çiğ yerine
Yetmiş iki millet emir beklemeden
Uzlaşırdı kendiliğinden
Şekiller başlayınca başlar adlar da
Adlarla da erişilir varlığa
Ama kendi sınırnca
Sınırını bilersen
Düşmezsin yanlışla

Benzer SÖZ'ün dünya için varlığı
Sanki derelerin vadilerin
Verişine ırmaklara göllere

33

İnsanları bilen akıllıdır
Kendini bilen bilge
Başkasını yenen güçlüdür
Kendini yenen egemen
Halinden memnun olan zengindir
Nefsini yenen istençli

Yerini korumayı bilen kalıcıdır
Ölüp de yok olmayan ölümsüz

34

YOL ortada akar ha akar
Sağla da solla da uyum içinde
Bin bir tür ondan alır varlığını
O reddetmez onları
İşini tamamlar benim demez
Giydirip besler varlıkları
Efendilik etmez
Hep tutkusuz olduğundan o
Küçüktür adı
Her şey ona bağlı olduğundan
Ki kul olmadan ona
Büyüktür adı
Demek kutlu kişi de
Büyütmez kendini ki
Büyük işler yapar

35

Yitirme ana tabloyu
Tüm dünya sana gelir
Gelir yara almadan
Sakin adil ve mutlu
Müzik ve doğa güzelliği

Alıkoyar yolundan yolcuyu
SÖZ'ü söyler dudaklar
Tad bırakmadan dilde yumuşak
Bakarsın da görmezsin
Dikkate değer bir şey
Dinlersin de duymazsın
Dikkate değer bir şey
Elini uzatırsın ama
Değemezsin kenarına

36

Ezecekler mi birini
Büyütürler onu alabildiğine
Zayıf mı düşürecekler birini
Güçlendirirler onu alabildiğine
Yok edeceklerse birini
Geliştirirler onu alabildiğine
Alacaklar mı elindekini onun
Ona verirler önce bol bol

Budur görmek görünmezi
Yumuşak yener serti
Zayıf yener güçlüyü
Çıkarma balığı derinden
Sırdır düzen ele verme sırrını

37

YOL uçsuz bucaksız düzenlemez bir şeyi

Ki düzensiz şey kalmaz
Bilse hakanlar hükümdarlar korumayı onu
Bin bir tür biçimlenir kendinden

Ve biçimler oluştu da uyandı mı tutkular
Adsız öylecelikle bağlamalı onları

Adsız öylecelik tutkusuzluktur
Tutkusuzluk sükûnet
Bakarsın ki dünya kendinden dengede

II -TE CHING

ERDEM'li kişi
ERDEM'i bilmez
Ondan ERDEM'lidir o
ERDEM'siz kişi
Çabalar ERDEM'i
Yitirmemeğe
Ondan ERDEM'sizdir o
ERDEM'de olan
Edimsizdir ve amaçsız
ERDEM'siz olan
Edimlidir ve amaçlı
Aşkta olan edimlidir ama amaçsız
Adaletli olan edimlidir amaçlıdır
Ahlaklı olan edimlidir ki
İzlemedi mi biri
Çırpınır çekmeğe yanına
Demek
YOL'u yitirince ERDEM
ERDEM'i yitirince aşk
Aşkı yitirince adalet
Adaleti yitirince ahlak
Sadakat ve güven kılığıdır ahlak
Ve başıdır huzursuzluğun
Yol göstermek gölgesidir YOL'un
Ve başıdır çılgınlığın
Demek doğru kişi
Bollukta kalır kıtlıkta değil
Asıl da kalır gölge de değil
Bırakır ötekini alır bunu.

39

Zamanın birinde Bir' e erişenler

Gök erişti Bir' e - anndı

Yer erişti Bir'e - pekişti

Tannılar erişti Bir'e - güçlendi

Vadiler erişti Bir'e - doldu

Bin bir tür erişti Bir'e - oldu

Hakanlar hükümdarlar erişti Bir'e

Ve ölçü oldular dünyaya

Bir'le oldu bütün bunlar

Gök böyle anınmasa yırtılırdı

Yer böyle pekişmese sarsılırdı

Tannılar güçlenmese böyle

Katılıp kalırlardı

Vadiler dolmasa böyle

Kurur biterlerdi

Bin bir tür oluşmasa böyle

Sönüp yiterlerdi

Hakanlar hükümdarlar yücelmese böyle

Yıkılıp giderlerdi

Demek soylunun kökü yoksulda

Yükseğin temeli alçakta

Ki hakanlar hükümdarlar da

Yalnız yetimi öksüzü ad alır

Köklerindeki yoksulu gösterirler değil mi?

Çünkü parçalan olmadan araba olmaz

Dileme parlaklığını incinin

Taşın kaba katılgını dile

40

Dönüş YOL'un devinimi
Güçsüzlük YOL'un edimi
Göğün altında bin bir tür çıkar varlıktan
Varlık çıkar yokluktan

41

Yücelerden bilge YOL'u duyunca
İzler onu uyumla
Ortacalardan bilge YOL'u duyunca
Bir uyar bir şaşar
Alçakçalardan bilge YOL'u duyunca
Güler ağız dolusu

Ve gülmezse bil ki
Doğru YOL değildir o
Ne der atasözü –
Açık YOL karanlık görünür
İleri YOL geri görünür
Doğru YOL eğri görünür
En yüce ERDEM alçak görünür
En temiz insan kirli görünür
En engin ERDEM dar görünür
En cesur ERDEM kaçak görünür
En doğru öz döneke görünür
Büyük dörtgenin köşesi olmaz
Büyük araç geç yetkinleşendir
Büyük sesin sesi duyulmaz
Büyük resmin şekli görünmez
YOL gizemli ve adsızdır

Ama ancak onunla var olur her şey

42

Söz doğurur Bir'i

Bir doğurur iki'yi

İki doğurur Üç'ü

Ü ç doğurur bin bir türü

Bin bir türün ardı karanlık

Önü aydınlık

İçi yaşam soluğu uyum yaratan

Herkes uzak durur ama

Terkedilmişten yalnızdan yoksuldan

Yine de hükümdarlar hakanlar

Ad alırlar bunları

Çünkü her şey

Ya çoğalır azaldıkça

Ya azalır çoğaldıkça

Benim öğretim de ötekilere benzer

Güçlü eremez ölümüne

Öğretimin başına yazdım bunu

43

Göğün altında en yumuşak

Yener göğün altında en sert

Hiç olan sızar hiç aralıksız

Bundan anla gücünü edimsizin

Sözsüz öğreti edimsiz edim
Seyrek nasip olur göğün altında

44

Nam mı can mı hangisi yakın?
Can mı mal mı hangisi büyük?
Kazanç mı kayıp mı hangisi ağır?
Elbet dileği büyük olanın
Büyük olur harcı
Çok toplayanın
Çok olur kaybı
Azla yetinenin yüzü kara çıkmaz
Durmayı bilenin başı derde girmez
Ve uzun olur ömrü

45

En büyük yetkinlik eksik görünür
Ve sonsuz olur etkisi
En büyük dolgunluk yarım görünür
Ve tükenmez olur etkisi
En büyük doğruluk eğri görünür
En büyük yetenek aciz görünür
En büyük belagat dilsiz görünür
Soğuğu hareket yener sıcaklığı sükunet
Saflık ve sükunet
Bu ikisi ölçütüdür, dünyanın

46

YOL egemense eğer göğün altında
Gübre arabasına koşulur yarış atları
YOL yitirilmişse eğer göğün altında
Savaş atları yetişir haralarda
İsteği çok olmaktan büyük günah yok
Yetinememekten büyük bela yok
Mal mülk hırsından büyük hata yok
Çünkü
Yetinmekle yetinene
Her zaman yeter dünya

47

Kapından çıkmadan da tanırsın dünyayı
Pencereden bakmadan da
Görürsün göğün YOL'unu

Ne kadar açılırsan o kadar azalır bilgin

Bu yüzden kutlu kişi
Bir yere gitmez
Ve bilir her şeyi
Bir şeye bakmaz
Ve görür apaçık
Bir şeyler yapmaz
Ve yetkinleştirir

48

Öğrenen her gün artar

YOL'da olan her gün azalır
Azala azala varır edimsizliğe ki
Edimsizlikte
Düzelmemiş bir şey kalmaz
Dünyayı kazanır ancak
Sabırsızlık bilmeyen
Çok işi olan hiçbir zaman kazanamaz dünyayı
Öğrenen her gün artar
YOL'da olan her gün azalır
Azala azala varır edimsizliğe
Ki edimsizlikte
Düzelmemiş bir şey kalmaz
Dünyayı kazanır ancak
Sabırsızlık bilmeyen
Çok işi olan hiçbir zaman
Kazanamaz dünyayı

49

Kutlu kişinin kendi kalbi yoktur
Yetmiş iki milletin kalbidir onun kalbi
İyilere iyiyim
Kötülere de iyiyim
Çünkü iyiliktir ERDEM
Dost olana dostum
Dost olmayana da dostum
Çünkü dostluktur ERDEM
Kutlu kişi sükunet içinde yaşar
Geniş kalbi dünyaya açık
Yetmiş iki milletin gözü kulağı onda

O kendi çocukları gibi bakar hepsine

50

Çıkış yaşam giriş ölüm

Yaşamın yandaşları onda üç

Ölümün yandaşları onda üç

Yaşayıp da ölüme yönelenler

Onlar da onda üç

Neden?

Çünkü dolu dolu yaşamak isterler yaşamı

Derler ki doğru yaşamayı bilen

Geçsin ülkeyi bir uçtan bir uca

Rastlamaz tek gergedana kaplana

Geçsin bir ordunun içinden

Ne zırh arar ne kılıç

Gergedan bulamaz boynuz saplayacak yer

Kaplan bulamaz tırnak geçirecek yer

Kılıç bulamaz keskinliğini gömecek yer

Neden?

Çünkü ölümlü yanı yoktur onun

51

YOL doğurur ERDEM besler

Çevre biçimlendirir

Etkiler yetkinleştirir

Bu yüzden bin bir tür

Saygı besler YOL'a

Değer verir ERDEM'e
YOL'a beslenen saygı
ERDEM'e verilen değer
Ad vermeden kendindendir
Demek

YOL doğurur ERDEM besler
Büyütür bakar
Geliştirir tutar
Örter ve korur

52

Yeryüzünün kaynağı var
Ki anası yer yüzünün
Her kim anaya bakarsa
Bilmek için oğulu
Ve oğlu bilince dönerse anaya
Yaşamı boyunca korkmasın bir şeyden

Her kim ağzını kapar tıkarsa deliklerini
O yorulmaz yaşamı boyunca

Her kim ağzını açıp kalkarsa iş görmeğe
Kimse yardım edemez ona
En küçüğü görebilmek açıklık demek
Bilgeliği yitirmemek güçlülük demek
Her kim kullanırsa ışığını
Dönmek için bu açıklığa
Korkmasın hiçbir şeyden
Sonsuzluğu kucaklamaktır bunun adı

53

Biliyorsam biraz doğru YOL'da yaşamı
Tek korkum yolu yitirenlerdendir
Sapanlardan dar sokaklara doğru
YOL dururken

İhtişamlı ve zenginken saraylar
Yabani otlar bürümüşse tarlayı

Ambarlar bomboşken
Pahalı ve süslü ise giysiler
Keskin kılıçlar sallanıyorsa kemerlerde
Ve patlayasıya yiyip içenler
Boğuluyorsa bolluktan

Orada haydutluk yasaı geçerli demektir
Budur işte sahte YOL - ah!

54

Sağlam kök salan sökölmez
Sıkı tuttuğın çalınmaz
Geleneğini torunlarına ileten tükenmez
Kendine uygula - ERDEM gerçekleşir
Evine uygula - ERDEM olgunlaşır
Köyüne uygula - ERDEM yaygınlaşır

İline uygula - ERDEM zenginleşir
Dünyaya uygula - ERDEM yetkinleşir

Demek
Kendinle tanı insanı
Evinle tanı evleri
Köyünle tanı köyleri
İlinle tanı illeri
Dünyanla tanı dünyaları
Nereden mi biliyorum
Böyle olduğunu dünyanın?
İşte bundan

55

ERDEM'le dolu kişi
Benzer yeni doğmuş bebeğe
Yılan çıyan sokmaz
Vahşi hayvan saldırmaz
Alıcı kuş paralamaz
İncedir kemikleri kasları yumuşaktır ama
Yine de sımsıkı yapışır tuttuğuna
Erkek dişi nedir bilmez ama
Yine de kalkar pipisi
Çünkü dopdoludur hayat tohumuyla
Gece gündüz haykırır durmadan ama
Yine de kısılmaz sesi
Çünkü dopdoludur hayat uyumuyla
Uyumu bilmek sonsuzluk
Sonsuzu bilmek ışıklık
Çıkarımı artırmak şanslılık

İstençle yaşamak güçlölük
Bir şey güçlendi mi bir kez kocar
Ters YOL'dur bu çünkü
Ters YOL'a giren erken tükenir

56

Bilenler konuşmuyor
Konuşanlar bilmiyor
Çıkışlarını kapa
Deliklerini tıka
Keskinliğini körelt
Karmaşalarını çöz
Parlaklığını sönükleştir
Tozuna karış dünyanın
Budur gizli Bir' e varmak
Buna erişeni
Ne sevgi yaralar ne soğukluk
Ne kazanç yaralar ne kayıp
Ne saygınlık yaralar ne utanç
Ki en saygın olur göğün altında

57

Ülke yönetmek için dürüstlük
Savaş kazanmak için hile
Dünyayı kazanmak için

Vazgeçmek işgüzarlıktan
Nereden mi biliyorum?

Şundan:

Ne kadar yasak varsa o kadar yoksul insan
Ne kadar silah varsa o kadar huzursuzluk
Ne kadar yetenek varsa o kadar uğursuzluk
Ne kadar yasa varsa

O kadar zorba haydut ve hırsız
Kutlu kişi der ki

Kalınım edimsiz halk kendini yönetir
Kalınım suskun halk dürüst olur
Karışmam işine halk zengin olur
Kalınım tutkusuz halk tutkusuz olur

58

Baştaki sakın ve edimsizse
Halk dürüst ve temiz olur
Baştaki zeki ve kurnazsa
Halk hilekar ve güvenilmez olur

Mutsuzluk üstüne kurulur mutluluk
Mutluluğun derininde pusu kurar mutsuzluk
Kim bilir sınıırını?

İş düzenlemeye kalkmayın
Düzen dönüşür uğursuzluğa
Ahlak dönüşür sahtekarlığa

Ve körlüğü insanların bitmek bilmez
Bu yüzden kutlu kişi
Adildir incitmeden

Dürüştür zedelemekten
Doğrudur yaralamadan
Aydınlıktır göz kamaştırmadan

59

İnsanları yönetip göğe hizmet etmede
Yok kanaatkarlık gibi
Kanaatkar olan hazırlıklıdır
Hazırlıklı olan ERDEM dolar iki kat
İki kat ERDEM dolan aşar her engeli
Her engeli aşmanın bilinmez sınırı
Sınırın bilinmeyen kazanır yer yüzünü
Kazanan toprak anayı ölümsüzleşir
İşte budur yolu
Derin kökün
Sağlam temelin
Bitmez yaşamın
Ve görmenin sonsuzu

60

Büyük ülkeyi yönetmek
Küçük bir balık kızartmaya benzer
Dünyayı kurarsan YOL'a uyumlu
Hortlamaz kayıp ruhlar
Kayıp ruhların hortlamaması bir şey değil
Hortlayanlar zarar vermez insana
Hortlakların zarar vermemesi bir şey değil
Kutlu kişi zarar vermez insana
Bu iki güç zedelemeyebilirini

Ki ERDEM bağlar birleştirir onları

61

İrmak gibi alttan akan büyük ülke
Dişi olur dünyaya
Dişi sükunetiyle üstündür erkeğe
Sükunetiyle altta kalarak
Büyük ülke altta kalsa küçüğe
Kazanır küçüğü
Küçük ülke altta kalsa büyüğe
Kazanır büyüğü
Ya kazanır altta
Ya kazananı kazanır altta
Büyük ülkenin hedefi
Birleştirip doyurmaksa
Küçük ülkenin hedefi
Katılmaksa bu hizmete
Erişir herkes hedefe
Altta kalsa büyük olan

62

YOL yuvası bin bir türün
İyilerin hazinesi
Kötülerin sığınağı
Tatlı söz yılanı deliğinden çıkarır
Ve güzel huyun yoktur bedeli
Peki ya kötüler?
Nasıl gözden çıkarırsın onları?
Hakanlar bunun için değil mi?
Hükümdarlar bunun için değil mi?

İncili asa taşıyıp
Dört atlı arabayla
Dörtnala gelenden
Yeğdir sakın YOL'da kalan
Neden yeğlemiş eskiler YOL'u?
Dememişler mi ?
Arayan bulur
Suçlu olan affolur?
Bu yüzden
Ondan tatlı şey yok göğün altında

63

Edimsizlik et eylemsizlik eyle
Tatsız tat
Büyük küçüktür çokluk azdır

Yanıtla öfkeyi ERDEM'le
Kur zoru kolayından
Yap büyüğü küçüğünden
Dünyada her zorluk başlar kolaydan
Her büyük başlar küçükten
Ki kutlu kişi büyük işe girişmez
Büyük işler yetkinleşir

Kolay vaat eden seyrek durur sözünde
Kolaya kaçan zorluğu bulur
Ki kutlu kişi zoru göze alır
Zorluk çekmez ömrünce

64

Sakin duran kolay tutulur
Görünmeyen kolay korunur
Yaş dal kolay eğilir
İnce un kolay serpilir
Olmadan yap bozulmadan düzelt
Dev çınar büyür bir incecik filizden
Dokuz kat kule kurulur bir tümseklik topraktan
İlk adımla başlar bin fersahlık yolculuk

İşleyen çürütür tutan yitirir
Ki kutlu kişi ne işler ne çürütür ne tutar ne yitirir
İnsan başlar işe
Tam bitirirken bozar
Başladığına özenle bitir işini y
Arım kalmasın hiç bir iş
Ki kutlu kişi isteksizliği ister
Değerliye değer vermez
Öğretisiz öğretir
Herkesin çıktığı yerden o döner
Bin bir türe yardım eder doğal akışınca cesaret etmeden edimliliğe

65

Eski devirlerde usta olan
YOL'da gitmede
Anlatmazdı bunu yetmiş iki millete
Tersine bilgisiz tutardı onları
Zor oluyorsa YOL'a getirmek insanları
Fazla bilgidendir

Öyleyse

Bilmekle yöneten yıkım getirir
Bilmemekle yöneten mutluluk verir
Bilmek bu ikisini güvenilir ölçüttür
Bilmek bu ölçütü gizli ERDEM'dir
Derindir engindir gizli ERDEM
Ters gelir bin bir türe
Ama hedefe götürür

66

Irmaklar ve göller neden hükümdandır
Sellerin derelerin?
Her zaman altta kaldıklarından
Bundan hükümdandırlar sellerin derelerin
Kutlu kişi de öyle
Halktan üstün olur çünkü
Altta kalır sözünde
Halka önder olur çünkü
Hep arda kor kişiliğini.
Demek yukarıda kalır
Kimseye yük olmadan
Önde gider
Kimseyi incitmeden
Demek herkes seve seve öne alır onu
Bıkmadan usanmadan
Çünkü savaşmayanla .
Kim savaşabilir dünyada?

67

Diyorlar ki gerçi büyükmüş sözlerim

Ama yararsızmış
Oysa onların büyüklüğü yararsızlıklarındandır
Yararlı olsaydı onlar
Çoktan küçülürlerdi bugüne dek
Üç hazinem var benim
Koruyup üstüne titrediğim
Biri sevgi
Biri kanaatkarlık
Biri cesaret etmemek dünyaya baş olmaya
Dünyaya baş olmaya cesaret etmeyen
Baş olur hükümdarlara
Oysa sevgisiz cesaret
Kanaatkar olmadan cömertlik
Geride kalmadan baş olma tutkusu
Ölüm demektir
Savaşta sevgi zafere götürür
Savunmada sevgi yenilmez yapar
Gök kurtaracaksa birini
Korur onu sevgiyle

68

İyi yönetmeyi bilen savaşkan olmaz
İyi savaşmayı bilen öfkeli olmaz

Düşmanını yenmeyi bilen savaşmaz onunla
İnsanı yararlı kılmayı bilen altta kalır .
Tutkusuz ERDEM'dir bu
İnsanı yararlı kılan güçtür bu
Gök ile eşleşmektir bu ki eskilerin en yücesi

69

Deneyimli bir komutan demiş ki
Ev sahibi olmaya cesaretim yok
Konuk kalmak daha iyi

Bir parmak ilerlemeye cesaretim yok
Bir ayak çekilmek daha iyi

Bunun adı ayaksız yürümektir
Kolsuz dövüşmektir
Saldırısız yenmektir
Silahsız durdurmaktır
En büyük talihsizliktir küçümsemek düşmanı
Küçümseyen korkanım yitirir hazinesini
Savaşan iki ordunun çarpıştığı yerde
Savaşa istemeden giren kazanır zaferi

70

Sözlerimi anlamak çok kolay
İzlemek çok kolay
Ama göğün altında anlayabilen
İzleyebilen yok onları
Sözlerimin kaynağı var
Yapılacak işin sahibi var
Onu anlamayan anlamaz beni
Az anlaşılmamdadır benim değerim
Keçe hırka giyer kutlu kişi
Ama inci taşır yüreğinde

71

(A)

Bilmediğini bilmek büyüklüktür

Bildiğini bilmemek eksiklik

Ancak eksiğini eksilten

Kurtulur eksiğinden

Kutlu kişinin eksiksizliği

Eksiğini eksiltmesindendir

Ondan eksiksizdir o

(B)

Bilmediğini bilmek büyüklüktür

Bildiğini bilmemek hastalık

Ancak hastalığını hastalanan

Kurtulur hastalıktan

Kutlu kişinin hastalanmaması

Hastalığını hastalanmasındandır

Ondan hasta değildir

72

Halk korkmazsa korkunç olandan

Gelir en korkuncu

Dar etmeyin evleri insanlara

Bıktırmayın yaşamdan

Dar etmezsen yaşamı bıkmaz insan yaşamdan

Ki kutlu kişi kendini bilir ama ortaya koymaz

Kendini sever ama şan şöhret aramaz

Bırakır ötekini alır bunu

73

Cesarete cesaret edeni öldürürler
Cesaretsizliğe cesaret edeni bırakırlar yaşasın
Kimi zaman biri yarar verir bunların
Kimi zaman biri zarar verir
Ya göğün reddettiğinin kim bilir nedenini?
Kutlu kişi bilir bu işin zorluğunu
Göğün YOL'u savaşmadan kazanır
Konuşmadan yanıtlar
Çağırmadan getirir
Telaşsızdır iyi planlar
Göğün engin ağının seyrektiler düğümleri
Yine de kaçırmaz hiçbir şeyi

74

Ölümden korkmaz olursa insanlar
Nasıl korkutursun ölüm korkusuyla?
Ya peki insanları korkutursan ölümle
Biri bir uğursuzluk ettiğinde öldürecek misin?
Kim cesaret eder buna?

Ölümün bir sahibi var
Ölümün sahibinin yerine öldürmek
Marangoz yerine keseri ele almak demek
Marangoz yerine keseri ele alanın
Seyrek kalır eli sağlam

75

Halk açsa

Bu üsttekilerin
Fazla vergi yemelerindendir
Bu yüzden açtır halk

Halkı yönetmek güçse
Bu üsttekilerin her işe karışmasındandır
Bu yüzden güçtür yönetmek halkı

Halk ölümden korkmuyorsa
Bu üsttekilerin lüks içinde yaşamak istemesindendir
Bu yüzden halk korkmaz olur ölümden
Yaptığını kendi yaşamı için yapmayan
Daha bilgedir yaşama değer verenden

76

İnsanoğlu doğduğu zaman
Yumuşaktır ve zayıf
Öldüğü zaman sert ve güçlüdür
Bin bir tür dünyaya geldiğinde
Yumuşaktırlar ve ince
Öldüklerinde kuru ve katıdırlar

Demek sert ve güçlü yandaşıdır ölümün
Yumuşak ve zayıf yandaşıdır yaşamın
Demek güçlü ordu kazanamaz savaşı
Sağlam gövdeli ağaç kurtulamaz baltadan
Güçlü ve büyük olan yenilir
Yumuşak ve zayıf olan kazanır

77

Çin yayma benzer göğün YOL'u
Üsttekini aşağı bastırır alttakini yukarı kaldırır
Fazla olandan alır eksik olana ekler
Göğün yoludur bu
Fazlayı azaltmak eksiği tamamlamak
İnsanın YOL'u farklı
O eksik olandan alır fazla olana ekler
Ya kimin harcı
Fazlasını geri vermek dünyaya?
Ancak YOL'da olanın

Demek ki kutlu kişi
Yaratır benim demez
Yarar verir orada kalmaz
İstemez görünmeyi bilgeliğiyle

78

Su kadar yumuşak ve zayıf şey yok
Ama sert ve güçlüyü yenmede
Üstüne yoktur onun
Değişmez bu
Zayıfın güçlüyü yendiğini
Yumuşak katıyı oyduğunu
Göğün altında bilmeyen yoktur ya
Yine de kimse uyamaz buna

Demiş ki bir kutlu kişi
Ülkenin günahını kim alırsa üstüne

Başta gider tohum kurban töreninde
Ülkenin acılarını kim alırsa üstüne
Hakanı olur yeryüzünün
Ki doğru sözler tersi gibidir

79

Barışınca büyük bir dargınlığın ardından
Kalan acılık yüreklerde nasıl onanılır?
Öyleyse kutlu kişi
Sol sütuna bakar sözleşmede
Başkasından hak aramaz

ERDEM'li yükümlülüğe bakar sözleşmede
ERDEM'siz hakkını almağa bakar

80

Küçük ola ülke ve insanı az
Ve insan gücünü kat kat artıran araçlar
Olsa da kullanmaya kimse
Ölüme önem vere insanlar
Ve gitmeyeler uzaklara
Ve gemiler arabalar olsa da
Binmeye kimse
Ve zırhlar silahlar olsa da
Kuşanmaya kimse
Ve yeniden düğüm ata insanlar
Yazı yazmak yerine
Yiyecekler tatlı ola
Giyecekler renkli ola
Evler huzurlu

Törenler keyifli ola
Göresiye yakınken komşu ülkeler
Horozların köpeklerin sesini
Duyasıya yakınken
Kocamış öle insanlar
Bir kez bile oralara gidip gelmeden

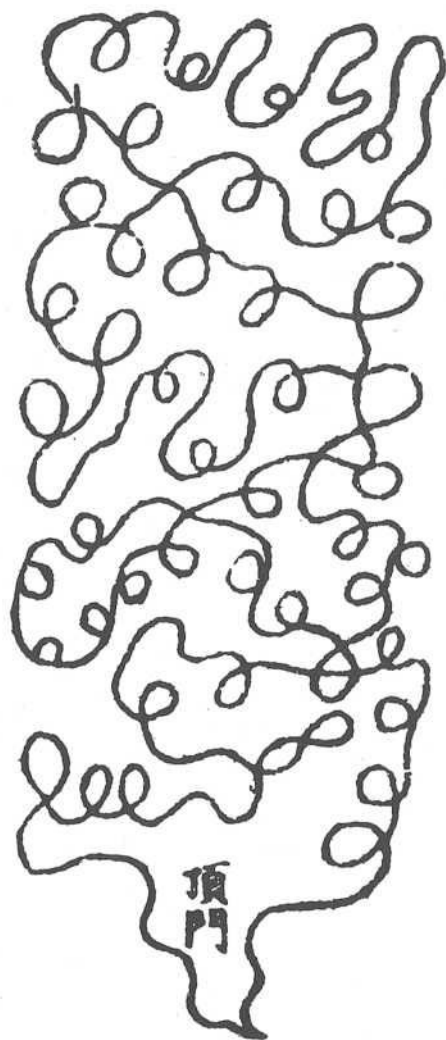
81

Doğru sözler güzel olmaz
Güzel sözler doğru olmaz
Usta olan ikna etmez
İkna eden usta olmaz
Bilge bilgili değildir
Bilgili bilge değildir

Kutlu kişi mal toplamaz
Yardım eder onun olur
Verir kendine çok olur

Göğün YOL'u
Yarar vermektir zarar vermeden
Kutlu kişinin YOL'u
Yardım etmektir dayatmadan

陰陽慶會元炁之祖

Yin Yang Örgüsü

AÇIKLAMALAR

Dao De Jing¹.1. Mesel

1 Burada da Pinyin transkripsiyonunu kullanıldı. Okunuş hakkında yalnızca yaklaşık bir fikir verebilmek için; Bugünkü Çince'de e harfi (ei ve ie dışında) Türkçe'deki ı gibi, j ve zh harfleri c gibi, q ve ch harfleri ç gibi, x ve sh harfleri ş gibi, c harfi m gibi, r harfi de j gibi okunuyor...

Çince'de heceler okunuş melodileriyle de ayırt edilirler. Bu Pinyin'de sesli harf üzerine konan aksan işaretleriyle belirtilir. Buraya aksan işaretlerini almadık.

道	dao	yol, yöntem / söz, anlam
可	ke	yetenekli / olanaklı
道	dao	yol göstermek / söylemek
非	fei	değil
常	chang	asıl / ebedi
道	dao	yol, yöntem / söz, anlam

名	ming	ad
可	ke	yetenekli / olanaklı
名	ming	adlandırmak
非	fei	değil
常	chang	asıl / ebedi
名	ming	ad

無 *wu* yok
名 *ming* ad
天 *tian* gök
地 *di* yer
之 *zhi* -in (mülkiyet eki)
始 *shi* başlangıç, kaynak

有 *you* var
名 *ming* ad
萬 *wan* on bin (binlerce, bin bir)
物 *wu* türler, varlıklar, yaratıklar
之 *zhi* -in (mülkiyet eki)
母 *mu* ana

故 *gu* bu yüzden, öyleyse, demek
常 *chang* ebediyen, her zaman
無 *wu* yok, yokluk, hiçlik
欲 *yu* tutku, istemek / gelecek zaman yard. fiili
以 *yi* sayesinde / iki fiili bağlayan hece
觀 *guan* bakmak, görmek
其 *qi* onun
妙 *miao* öz / mucize

常	chang	ebediyen, her zaman
有	you	var, varlık
欲	yu	tutku, istemek / gelecek zaman yard. fiili
以	yi	sayesinde / iki fiili bağlayan hece
觀	guan	bakmak, görmek
其	qi	onun
微	jiao	yüzey, sınır

此	ci	bu
兩	liang	iki
者	zhe	-si (isimleştirme eki)
同	tong	birlikte / aynı
出	chu	oluşmak / başlangıç, çıkış noktası
而	er	ama / ve / her ne kadar
異	yi	farklı
名	ming	ad, adlandırmak

同	tong	birliktelik / aynılık
謂	wei	tanımlama
之	zhi	-nın (mülkiyet eki) / almak
玄	xüan	karanlık / sır, esrar

玄	xüan	karanlık / sır, esrar
之	zhi	-ın (mülkiyet eki)
又	you	tekrar tekrar, kat kat
玄	xüan	karanlık / sır, esrar

衆	zhong	çok sayıda, sayısız / hepsi
妙	miao	öz / mucize
之	zhi	-nin (mülkiyet eki)
門	men	kapı

ilk meseller, özellikle birincisi, tüm diğerlerinin de anahtarıdır. Hem bu nedenle, hem de Klasik Çince'deki düşün-simgelerin çok-anlamlılığı hakkında bir fikir verebilmek için, bunların üzerinde daha fazla durdum ve ilk meselin Çince orijinalinin hece hece çevirisini de verdim... ilk meselde Lao Tse'nin TAO'su ile geleneksel Tao arasındaki sınırlar belirlenir ve aynı anda Tao Te Ching'in kendi sınırlılığı gösterilir: Onun anlatmak istediğini dile getirmek, sonsuzu, sınırsız anlatmak olanaksızdır. Onu adlandırdık mı, onun sonsuzluğunu yitiririz. Musevi'ler de Tanrı'nın adını yalnızca İbranice'deki dört sessiz harfle (YHVH) yazar, ama bunu okumayı, söylemeyi saygısızlık sayarlar... Çünkü her söylenen söz, her verilen ad şeyleri "kendisi olamayandan" **ayırır**, sınırlar koyar. Ve şeyleri ayırdık mı ağaçlardan ormanı göremez oluruz, bütünü, sonsuzu yitiririz elden...

Ama bu sınırlı SÖZ'ü, sonsuzluğunu yitirmiş YOL'u hor görmez Lao Tse: Sözle ifade edemediğin, ancak sezgi ile duyumsadığın TAO herşeyin özü, kaynağı ise, adlandırıp sınırlandırdığın TAO da bin bir türün, tanıdığın tüm varlıkların anasıdır.

Peki ama, asıl SÖZ söylenemeyen sözse, asıl YOL gösterilemeyen yolsa, nasıl anlayacağım ben o SÖZ'ü, nasıl bulacağım o YOL'u? Bunu bir paradoksla duyumsatmağa çalışır Lao Tse okuyucuya. Giriş bölümünün başında bu paradoksa işaret etmiştik: "Gu - Öyleyse..." diyor bilge,

"hep tutkusuz olanlar görür onun özünü
hep tutkulu olanlar görür onun yüzünü..."

ya da,

"hep hiçlikte kalanlar görecektir özünü
hep varlıkta kalanlar görecektir yüzünü..."

Bu, ilk bakışta görünen anlamı bu dizelerin. Meseller -örneğin Bektaşî fıkralarıyla yakından ilgilenenler de bilir- birden fazla anlam taşırlar. Dikkatli gözler onun ilk bakışta görülebilen, zahiri (Yang) anlamından öte, düzey düzey

başka, gizli, batını (Yin) anlamlarını keşfeder. Bu geleneğe uyarak dizelerin sırrını keşfetmeyi okuyucuya bırakmak isterdim; ama ne yazık ki burada bu sır Klasik Çince'nin çok-anlamlılığının ardında gizli... Bu çok-anlamlılık yüzünden yukarıdaki dizeler şöyle de okunabilir :

“hep hiçlikte kalanlar tutkuludur özüne
hep varlıkta kalanlar tutkuludur yüzüne...”

ilk bakışta görülen anlam bize, TAO'nun özünü kavramanın yolu, hep hiçlikte kalmak, tutku ve isteklerden arınmaktır, diyor. Aynı imlerin altında gizli ikinci anlam ise, TAO'nun özüne varacağım diye tutkularından kurtulmak için çabalayıp duran kişinin bu halinin de tutku dolu olduğunu hatırlatıyor...

Zen Ustası Nan Yue'den bir koan²: Nan Yue bir gün günler boyunca durmadan meditasyon yapan öğrencisi Ma Zu'ya sorar: “Kaç gündür böyle oturmuş ne yapıyorsun?” Ma Zu: “Buda olmağa çalışıyorum Muhterem Usta.” Nan Yue birşey söylemez, yalnız eline bir tuğla parçası alıp bir taşla sürtmeğe başlar. Ma Zu sonunda dayanamaz: “Ne yapıyorsun, Muhterem Usta?” “Ayna yapıyorum.” “Usta taşla sürtmekle tuğladan ayna olur mu?” “Ya böyle kazık gibi oturup durmakla Buda olunur mu?” Soru: Ya nasıl olunur?..

İster varlık, ister hiçlik tutkusu olsun, bunlar aslında -Tai Ji, Ana-kaynak düzeyinde- “yan- yana, birliktedirler”, -Wu Ji, Hiç-kaynak düzeyinde- “aynıdırlar”; yalnızca biz farklı adlar vermişiz onlara, diyor Lao Tse, asıl bu aynılığı anlamakta sorun.

Dizeler boyunca bu “birliktelik-aynılık” değişik düzeylerde çıkıyor karşımıza: Maddesel ve tinsel her şeyin kaynağı olan TAO ile adlandırdığımızı, bildiğimiz varlıkların anası olan TAO'nun aynılığı; varlık tutkusu ile TAO'nun özüne varma tutkusunun aynılığı; ve nihayet şu iki yorumun,

2 MS. 8. Yy.

tutkusuzluğa çağrı ile tutkusuzluk tutkusuna karşı uyarının aynılığı...

Son iki dizede de iç içe iki anlam gizli, ilk bakışta görünen anlam: “O sır ki, sırlar sırrıdır, kapısıdır sayısız mucizenin.” ikinci ve gizli anlam ise: “Ama bu

da ancak yolun yarısıdır; herşeyin özünün, tüm mucizenin kapısı ise sırların da sırrıdır.” Ya da Yunus Emre’nin sözleriyle,

“Hakikat kapısı andan içerü.”

Burada çok-anlamlılıklardan yalnız birkaçının üzerinde durdum. Çeviride ise değişik düzeylerdeki anlamları, ilk bakışta göze çarpanlar -Çince yorumlarda ve Batı dillerine çevirilerde de daha yaygın olanlar- (A) ve ancak ikinci bakışta görülebilenler -çeviri ve yorumlarda da daha az raslananlar- (B) diye iki grupta topladım, iki farklı çeviri çıktı. Ama bu da benim öznel değerlendirmem. Başka bir göz, kuşkusuz daha başka anlamlar keşfeder, daha farklı şekillerde bir araya getirir, gruplaştırdı bu dizeleri.

2

ikinci mesel üç bölümden oluşuyor, ilk iki bölümde önce dünyadaki karşıtlıklar iki grup halinde ele alınıyor, ilk grupta insani, öznel değerlendirmeler var: Güzel ve çirkin, iyi ve kötü... ikinci grupta ise Tai Ji (Ana-kaynak) düzeyinde nesnel olan karşıtlıklara geçiliyor: Varlık ve hiçlik, uzun ve kısa, yüksek ve alçak... - iyi ile kötünün ötesinde, “Yin” ve “Yang”la dile getirilebilen karşıtlıklar.

İnsanların “güzel” ve “iyi” değerlendirmeleri aynı anda karşıtlarını da yaratıyor, “çirkin” ve “kötü” kavramları doğuyor onlarla birlikte: “Göğün altında herkes” güzeli güzel diye, iyiyi iyi diye bilince - güzel ve iyi, adı konmamış, öznel, doğal duyumlar olmaktan çıkarılıp toplumsal normlara dönüştürülünce, çirkinin, kötünün ve tüm uzlaşmaz karşıtlıkların kaynağı oluyorlar.

“Gu - Demek ki...” diyor Lao Tse, varlık-yok- luk, uzun-kısa gibi nesnel karşıtlıklar aslında hep elbirliğiyle oluşturdukları olguların içinde, bir madalyonun iki yüzü gibi birbirine ayrılmazcası- na bağlı halde çıkarlar karşımıza. Onları birbirinden ayırıp uzlaşmaz düşmanlar olarak algılamak, onlara iyi-kötü, Tanrı-Şeytan etiketlerini takmak ise insanlığın kolektif

bilincinde, sözcük- ler-adlandırmalar-değerlendirmeler dünyasında ortaya çıkar ancak.

Buradan meselin üçüncü bölümüne geçiliyor: Öyleyse ne yapmalı? Nasıl yaşamalı? Taocu etiği, “Wu Wei - Edimsizlik” felsefesini bir kaç dizede özetliyor Lao Tse. İlginçtir ki edimsizliğin dünyevi sorunları hor görmek, her şeyden el etek çekmek demek olmadığına üstünde ısrarla duruyor bilge. Anlaşılan Batı ve Uzakdoğu kültürlerinin insanları günümüzde sık sık ileri sürüldüğü gibi o kadar da birbirinden farklı değil: O zamanki

Çin’de de, tıpkı bugünkü Taocu düşünceyle yeni tanışan Batı insanlarında olduğu gibi, tam bu yönde yanlış anlaşılıyormuş her halde edimsizlik.

“Kutlu kişi” edimsizlik eder, sözsüz öğretir: Edimsizlik, eylemsizlik demek değil, tutkulu, hırslı eylemlerden, doğadaki dengeye, uyuma, yaşama ters eylemlerden uzak durmak demek. içine kapalılık demek değil, ukalalık, gevezelik etmemek, çevresine yaşamı ve tutumu ile örnek olarak yol göstermek demek. Başka mesellerde sık sık suyun kendine bir şey almadan çevresine yarar vermesine benzetilir edimsizlik. Edimsizlik içindeki kişi dünyevi işlere hor bakmaz; çalışır, yaratır, insanlara ve “bin bir türe” yardım eder: Ama tutku, hırs ve öfke duymadan, “bu benimdir” ve “ben benim” demeden...

3

ilk iki meselde varlık, bilgi ve değer sorunlarını ele aldıktan sonra bu meselde toplum ve devlet sorununa geçiyor Lao Tse.

ilk bölüm Kong Zi’cı, ortodoks ahlak ilkeleriyle hesaplaşıyor. Tartışılmaz kabul edilen toplum normlarının gerçekte toplumsal hastalıkların asıl kaynağı olduğunu gösteriyor.

ikinci bölümde ise yorumu çetin dizeler var: Günümüz yönetimlerinin “tüketim olanakları verip halkı pasifleştirmek” ve “basit halkı bilgisiz bırakmak; aydınların ise gözünü yıldırap eyleme girişme cesaretini kırmak” türü yöntemlerini kaçınılmazlıkla anımsatıyor bunlar! Ama her bir dizeyi gerek bu meselin gerekse Tao Te Ching’in bütünlüğü içinde anlamak gerek. Lao Tse’nın bir tür “tüketim toplumu” önermediği, meselin ilk bölümünde söylenenlerden de ortada. Öte yandan bu

dizelerin hükümdara “halkı aldatıp lüks içinde yaşamayı” önermesi de olası değil: Daha sonraki kimi mesellerde Lao Tse, halk fakirlik içindeyken zenginlik içinde yüzen yöneticileri ağır şekilde suçlar (53), hükümdarların halka korku vermemelerini, onların yaşam koşullarını kötüleştirmemelerini, onları ölümü özler hale getirmemelerini (72-74) ister; üstelik, en değerli hakan da varlığı duyulmayandır, der (17).

Eski Yunan'daki Platon gibi Lao Tse da, devlet yönetiminin filozofların, bilgelerin işi olduğu inancındadır. Lao Tse'ya göre, toplumu yönetmekle ilgili bilgi herkese verilmemesi gereken, ancak bildiklerinden ötürü tutkularının tutsağı olmayacak, bilge kişilere verilebilecek bir “sırdır” (36). Bundan da öte, basit halk, yüreğini huzursuz kılmaktan başka bir işe yaramayacak, ona ancak mutsuzluk getirecek olan tüm bilgiden uzak tutulmalıdır. Tutkularını aşmış, bilge kişi içinse durum başkadır: Onun, bildiklerine güvenip hayatın akışına ters işlere girişmeye cesaret etmesini önlemek, onu edimlilikten uzak tutup, bildiğini “wu wei - edimsizlik” içinde değerlendirmesini sağlamak gerekmektedir.

İkinci bölümün başındaki “yürek”, “karın”, “istenç” (irade), “kemik” sözcükleri Çince’de bizim alışageldiğimizden farklı çağrışımlara yol açıyor: “Yürek” yalnız sevgi ve cesaretin değil, duyumsal ve zihinsel faaliyetin de simgesidir. “Karın”, -eski Türkçe’de ve Sufi yazınında da olduğu gibi- “batıni”nin, karanlık, gizli, sırlı hakikatin simgesidir. “İstenç” aynı zamanda istek-tutku demektir. “Kemik” sözcüğü ise aynı zamanda karakter anlamına gelmektedir. Tüm bunlardan yine biri yang, biri yin iki çeviri çıktı.

Gerek bu meselde, gerekse bir sıra başka mesellerde görülüyor ki, ' kutlu kişi' diye çevirdiğim “kutsal, hakikate varmış, ermiş insan”, yalnız aydınlanmış bir bilge, bir filozof değil, aynı zamanda politik sorumluluk taşıyan, halkın yazgısını elinde tutan kişidir. Bu yüzden çeviride, ermiş, kutsal anlamına gelen, ama eski Türk yazınında özellikle hakanlar, hükümdarlar için kullanılan “kutlu” sözcüğünü kullandım.

Lao Tse'nın bu bakış tarzı, devlet yönetimi konusundaki başta belirttiğimiz tutumuyla bağlı: Bir kent cumhuriyetinde yaşayan Platon'un

tersine, o dönem Çin'de "bilgece yönetim", ancak baştaki hükümdarın bilgece davranmasıyla olanaklı görünüyordu. Bu, yalnız Lao Tse'nın değil, o dönemde Çin'deki hemen tüm düşünürlerin beklentisiydi: İmparator, hem politik, hem de tanrısallık düzeyinde dinsel otoriteyi temsil ediyordu. Tüm söylencesel eski bilgiler,

aynı zamanda mitolojik çağların hükümdarlarıydılar.

Bu tür dizelerden ötürü günümüzde kimi yorumcular Tao Te Ching'in genç bir prence adil ve başarılı bir hükümdar olmanın yollarını gösteren eğitici bir kitap olduğunu ileri sürüyorlar. Ama bu yorum yalnızca yapıtı yönetici çevrelerden uzak durmalarıyla tanınan Taocu gelenekten -özellikle İ.Ö. 3.Yy.'ın Taocu bilgisi Zhuang Zi'dan- tümüyle koparmakla kalmıyor, bu kitabın içindeki -örneğin bu meselin de ilk bölümündeki- toplumsal normları reddeden, yasa-düzen tanımaz tutuma da ters düşer görünüyordu...

Kimi yorumcularsa Tao Te Ching'de toplum ve devlet düzeniyle ilgili hükümler bulunduğunu tümüyle reddediyorlar: Bu meselde olsun, yukarıda söz konusu edilen diğer mesellerde olsun "düzen" sözcüğüyle bireyin ruhsal düzeninin simge- lendiğini söylüyorlar. Bu yoruma göre "halk", "ülke", "hükümdar", "egemenlik" gibi kavramlar hep insan ruhunun çeşitli yanlarını dile getiren simgelerdir.

Bu daha akla yakın görünüyor: Belki tek başına değil ama, diğer olası anlamların yanı sıra, bu yönde bir anlamın da mesellerin arkasına gizlenmiş olması Tao Te Ching'in tümüne uygun düşüyor... Ama, Çince'nin özelliklerinden kaynaklananlar dışındaki gizli anlamları bulup çıkarmayı okuyucuya bırakıyorum.

4

"YOL coşkun akar" dizesi 'YOL bomboştur" diye de çevrilebilir! Ayrıca klasik Çin şiirinde ses ve yazılış (im) benzerlikleri de rol oynuyordu. Bu nedenle kimi eski yorumcular ilk dizenin yazılış ve okunuşunun bir yandan "YOL ortadadır - tarafsızdır" sözleriyle, bir yandan da 'YOL bir su bardağıdır" ya da "bir bardak sudur" sözleriyle benzerliğine işaret ediyorlar. İkincisiyle

YOL'un yararlılığının vurgulandığını ileri sürüyorlar. Aynı zamanda bk.: 34. mesel.

Meselin 5.'den 8.'ye kadarki dört dizesi Çince yazılışıyla 56. meseldeki 5.'den 8.'ye kadarki dizelerle tümüyle aynıdır. Yalnız anlam olarak burada YOL'un özellikleri anlatılırken, orada aynı sözlerle YOL'u izleyen bir yaşam biçimi öneriliyor. Kimi yorumcular ve çevirmenler bu yüzden bu dizelerin sonradan, kitabı kopya edenlerce yanlışlıkla 56. meselden karıştırılmış olabileceğini ileri sürüyorlar. Ben, bu dizelerin her iki meselle de uyumlu olduğunu düşünüyorum. Aynı düşün-sim- gelerin farklı meselerde farklı anlamlarda kullanılması Tao Te Ching'in tümüne yaraşan ve her halde bilerek, isteyerek kullanılmış bir çok-an- lamlılık olsa gerek.

Kimi Batılı çevirmenler "sanırım eskidir yüceler yücesinden" dizesini "Tanrı'dan" diye çeviriyorlar. Kanımca böylesi bir çeviri Tao Te Ching'in içeriğine uymayan çağrışımlara yol açar: Musevi-

Hristiyan-Müslüman dinlerindeki gibi "yaratıcı", "kadiri mutlak", "her an her yerde bulunup her şeyi gören", "ödüllendirici", "cezalandırıcı", "affedicici" bir Tanrı anlayışı Uzakdoğu kültürlerine yabancıdır. Buradaki Çince "Di" hecesi "en yüksek", "en yüce", "en saygıdeğer" demek. Ama "Di" sözcüğü her ailenin atası (atasının ruhu) için, özellikle de en eski Çin mitolojisine göre yerin ve göğün kaynağı olan "yer-gök"ün, dolayısıyla da "imparator hanedanının" atası anlamında kullanılırdı. Aynı "Di" sözcüğü 17. meselde de kullanılıyor ve gerek yorumcuların gerekse çevirmenlerin pek çoğunca "en yüce, en değerli hakanlar, hükümdarlar" diye yorumlanıyor.

5

Meselin ilk bölümündeki "sevgi", Çince'deki "ren" hecesinin karşılığıdır: Bu sözcük, Kong Zi'nın, 'ailene, yakınlarına, ulusuna karşı sevgide kusur etme!', türü önerilerindeki ortodoks gelenekçi, toplumsal bir "sevgi, iyilik, insaniyet, bağlılık" kategorisi. Taocu'luk bu tür sevgiyi reddeder: Böylesi sevgi, kimilerini başkalarına karşı kayırmak demektir. Oysa TAO'nun, doğanın, dünyanın iyiliği,

tarafsızlığında, kimseyi sevmeyip, kimseyi kayırmamasındadır. Tao'culuğun bilinen en eski yapıtı olan Yin Fu Jing'de de şöyle deniyor:

“İyilik bilmez gökyüzü.

En büyük iyiliği de budur işte.”³

“Saman kukla” diye çevirdiğim hece çiftinin tam karşılığı “samandan köpek”; Taocu bilge Zhu- ang Zi da (İÖ 3.Yy.) “Güney Bahar Ülkesinin Kitabında anlaşılan bu mesele gönderme yapıyor:

“Törenlerde kurban olarak sunulan samandan köpekler törenden önce özel sandıklarda saklanır, dantellerle, nakışlarla süslenir. Rahip onlara el sürmeden önce bir gün oruç tutup abdest alıp arınır. Ama tören bitti mi atarlar onları çöplerin arasına, gelen geçen hiç aldırmadan başlarına, sırtlarına basar ve kış için yakacak toplayanlar onları toplayıp yakarlar...”⁴

Meselden, tek-tanrılı dinlerdeki gibi bir ölümsüz ruha, ya da klasik Budizm ve Hinduizm'deki gibi başlangıçsız ve sonsuz bir yine-doğuşlar zincirine yer olmadığı anlamı çıkarılabilir: Yaşamını bitiren canlı sahneden çekiliyor! Bu görüşe bazı eski Tao'cu bilgelerin yapıtlarında da rastlayabiliyoruz. ⁵

Koreli Zen Ustası Seung Sahn bir öğrencisinin “Budist yine-doğuş” üzerine bir sorusunu şöyle bir koan-soruyla yanıtlıyor: “Budizm geçmişteki, şimdiki ve gelecekteki yaşamlardan söz eder. Hıristiyanlık'ta geçmiş yaşamlar yoktur, yalnızca şimdiki ve gelecekteki yaşamlar vardır. Taocu-

3 Bk.: Kitabın sonunda, "Yin Fu Jing", 14. mesel.

4 Zhuang Zi, XIV.4

5 Örneğin Yang Zhou; Liâ Dsi, VII.7, VII.10...

luk'ta ise ne geçmiş ne gelecek, yalnızca şimdiki yaşam vardır. Hangisi haklı?" Ve bu soruya yanıt verenin, ne yanıt verirse versin, “otuz değnek” yemeği hak edeceğini ekliyor.⁶

Öte yandan Taoculuk'ta ruhun ölümlülü- ğü'nün de çok-anamlı olduğu unutulmamalı. Örneğin Zhuang Zi aynı zamanda Platon'un Phai- don'unda

Sokrates'in savunduğunun benzeri bir içerikle, ölümün eşsiz bir “mutluluk” olduğunu savunur.⁷

6 Seung Sahn Dae Soen Sa Nim, "Buddha steht Kopf, Kontext Verlag, Bielefeld 1990, s. 135.

7 Örneğin Zhuang Zi, XVII.4.

6

Bu mesel İÖ.4.-5.Yy'da yaşadığı sanılan Taocu bilge Lie Zi'nın da yapıtında -söylencesel bilge “Sanı Hakan”nın kitabından alıntı diye- yer alıyor.⁸ Çok eski tarihlerden gelip Tao Te Ching'e alınmış olması çok olası. Dizelerin lirik güzelliğinin arkasında birinci meselden tanıdığımız yoğun felsefi içerik gizli.

Vadiler, eski Çin inancında dünyadaki yaşamın oluşup yayıldığı yerd. Vadi aynı zamanda iki dağ arasındaki boşluk olarak hiçliği simgeliyor. Her iki yönden de “vadi ruhu” TAO'yu çağrıştırıyor: Hem, birinci meseldeki gibi, “adlandırılırsa”, bin bir türün anası olarak, hem de “adlandırıl-

8 Lie Zi, 1.1.

mazsa”-hiçlik düzeyinde, zahiri ve batini dünyaların kaynağı olarak.

“Karanlık dişi” hem gizemli, sır dolu dişiliği, dolayısıyla “yin”i, batıniyi simgeliyor, hem de Çince’de aynı zamanda “ana rahmi” anlamına geliyor. “Karanlık dişinin kapısı” da, hem bin bir türün doğuşunun tablosunu çiziyor, hem de birinci meseldeki “sırlar sırrı” olan “tüm mucizenin kapısını” çağrıştırıyor.

Tao Te Ching’de -eski söylencelerden kalmış kimi sözler bir yana bırakılırsa- yüksek bir iradenin tüm evreni ve tüm yaratıkları bir anda yaratması inancı yoktur. Aksine, yaradılış, doğa ananın koununda sürekli olarak yeniden gerçekleşir.

Bu ve daha bir çok mesellerde su, TAO'nun simgesidir: O, yumuşak ve uysal, ama taşı yenecek kadar güçlüdür. En ince aralıklara bile sızar. Karşılık beklemeden çevresine hizmet eder. Her zaman en altta, “insanların hor gördüğü yerlerde” kalır. Bu yüzden de toplayıcı, birleştirici olur. Her yerde çevresiyle uyum sağlar, içinde bulunduğu kaba uyar, yine de hiç bir zaman kendi doğasını yitirmez...

Buradaki “Bin bir türe yarar verir dayatma- sız” dizesi de “bin bir türe uyar - içine konduğu kabın biçimini alır- karşı koymadan” diye okunabilir. “insanların hor gördüğü yerlerde” dizesi, “Bilge kişi iyi insanların olmadığı yerde durmaz,”⁹ diyen Kong Zi'ya karşı bir polemik de içeriyor olabilir.

Meselin ortasındaki bölümde eski atasözleri ve vecizeler aktarılıyor olmalı. Bu bölümün yapıtı kopya edenlerce sonradan eklenmiş olması da olası. Üçüncü bölüm hemen birinciye izlermiş gibi görünüyor.

“Armağanın iyiliği -yardımın, sadakanın iyiliği diye de çevrilebilir-sevgide” sözü, Taocu- luk'tan çok Kong Zi'nın görüşlerine uygun: Burada da “sevgi”, Çince'deki “ren”in yani Kong Zi'cı ahlakın geleneğe uygun, toplumsal bağlılık kategorisinin karşılığı.

9

ilk iki dize eski atasözleri: “Fincanı iki elinle tutarken, aynı anda dolduramazsın; kılıcı bir yandan bilerken, aynı anda keskinliğini sulayamazsın”. Yorumlarda bu iki atasözü şöyle de anlaşılıyor: “Fincanı çok doldurma, taşar; kılıcı fazla bileme, körleşir!”

11

“Ev yapan kapı pencere açar duvara” - O dönemlerde kaya kovuklarına oyularak yapılan ev-

lerden söz ediliyor: Kapı ve pencere duvar örülürken boş bırakılmıyor, sonradan kayalara oyuluyor.

12

Beş renk: Yeşil, kırmızı, sarı, beyaz, siyah. Beş tat: Tuzlu, ekşi, tatlı, acı, buruk. Beş ses: Eski Çin müziğinin pentatonik gamı - do, re, mi, sol, si-bemol. Bu, eski İskoç müziğinde de kullanılan gamdı.

13

Olasılıkla bu mesel kopya edilirken çok değişikliğe uğramış: Ortadaki iki bölüm ilk iki dize için sonradan yazılmış yorumların metinlerinden karışmış olabilir. Son iki ikili de aynı ikilinin tekrarı olabilir.

14

İlk bölümdeki “Düz-Az-Öz” sözcüklerinin Çin- cesi “Yi-Xi-Wei”, okunuşu yaklaşık ‘Yi-Hşi-Vey”. Kimi yorumcular bunda Musevi dininde Tanrı’nın adı olan “Yehova”ya gönderme yapan bir akrostiş buluyorlar. Bu görüşü modern sinologların pek çoğu desteklemiyor. Ama bu olanaksız da değil - ve herhalde sempatik bir olasılık...

Eğer bunu “tanrısal bir vahiy” ile açıklamaya kalkışmazsak, geriye bu adın eski israiloğulları’ndan Çine gelmiş gruplarca iletilmiş olması olasılığı kalıyor. Gerçekten de Kai Feng kentinde bulunan ibranice yazıtlarda Zhou hanedanı döneminde, -yani i Ö 10. ve 4. yüzyıllar arasında kalan bir tarihte- Israiloğulları’ndan grupların Çin’e gelmiş oldukları anlatılıyor. Kai Feng’deki Musevilerin kutsal saydığı metinler arasında I Ö 7. yüzyıldan sonra oluştuğu sanılan kutsal metinlerin bulunmaması¹⁰ ve kullandıkları kendilerine özgü takvim de bu grupların Lao Tse’dan önceki dönemlerde Çin’e gelmiş olduğunu doğruluyor.

israiloğulları’nın Tanrı’sı, 4. meselin açıklamasında da belirttiğimiz gibi Tao’cu dünya görüşünden çok farklı düşüyor. Lao Tse yapıtına Yi- Xi-Wei

akrostişini almışsa, bu bana eski bir Hintli Brahman rahibinin şu sözünü hatırlatıyor:

“Komşunun tanrısını kendi tanrından çok sev!”

ikinci bölüm hem içeriği hem de biçimi ile Sufi ve Anadolu'daki heterodoks metinlerini andırıyor.

Son dört dize ise yine, bugünü anlamak için tarihi öğrenmek gerekir diye eski Çin tarih ve geleneğini inceleyen Kong Zi'yi hedef alıyor olmalı.

10 Talmud metinleri ve Kitabı Mukaddes'te Kraliçe Ester'in (Pu- rim bayramının) öyküsü

15

“kalır dolmadan
hep açık yeni yetkinliğe”

Önceleri sutra¹¹ ustası olan De Shan, zen ustası Long Tan'ı ziyaret eder.¹²Sohbete dalarlar. De Shan çok şeyler anlatmakta, çok şeyler sormakta, öğrenmek istemektedir. Long Tan çay ikram eder konuğuna. Fincanı doldurur, doldurur, fincan taşar... De Shan, “Aman usta,” der, “dikkat, taşıyor!” Long Tan yanıt verir: “Sen de işte böyle ağzına kadar dolmuş taşıyorsun. Ben bu halde sana ne verebilirim? Bilgelige açık olmak istersen, boşalmalısın!”

17

Mesel iki şekilde anlaşılabilir: iyi bir hükümdarın nasıl davranması gerektiği üstüne nasihatler olarak (A), ya da insanın dünyayı değerlendirmişini anlatmak için (B).

“güven göstermeyen bulamaz güven” ya da “yarım hakikatlilik hakikatsizliktir” dizesinde anahtar sözcük aynı anda “gerçeklik”, “doğruluk”, “sadakat”, “güven”, “inanç” anlamına gelen “xin” hecesi. “Hakikatli” sözcüğünün Türkçe'de de Çin- ce'dekine benzer bir çok-anlamlılığı var. Bu yüz-

11 "Sutra: Budizm'in kutsal metinleri. Sutra ustası: Zen geleneğinde Mahayana ustalarına verilen ad.

12 İS 9. Yy.

den ikinci çeviri kendi içinde de birden fazla -Çince aslına uygun- yorum içeriyor...

Son dizedeki "özgür" (ran) söcüğü, aynı zamanda "doğal" da demek: Bu sözcük, kendini hem toplumun dayatmalarından, hem de kendi tutkularından bağımsız hisseden, yaşamın doğallığı ile bütünleşmiş bir iç özgürlüğü dile getiriyor.

18

Keskin bir dille Kong Zi'cı ahlak normları ele- şiriliyor: Toplumdaki huzursuzlukların temeli toplumsal değerlerde, normlarda, ahlakta yatıyor... Aynı konu 3. ve 19, özellikle de 38. meselde ele alınıyor.

19

İlk bölümdeki toplumsal değerlerle ilgili dizeler için, bk.: 3, 18 ve 38. meseller.

Bu bölüme biçim ve içeriğiyle çok benzeyen bir şiiri Zhuang Zi'nın "Büyük Küçük Haydutlar" adlı yapıtında da buluyoruz:

"bırak bilgeliği boşver bilgiye
iş i biter büyük haydutların
at kıymetli taşları çiğne incileri
kırarsın belini küçük haydutların
yak sözleşmeleri parçala mühürleri

dürüst ve doğru olur insanlar
kaldır ölçüleri kır kantarları
biter düşmanlıkları insanların..."¹³

Meselin ikinci bölümünün otantikliği tartışmalı. Bu bölümü daha sonraki dönemlerde yöneticilere sadık yorumcularca, gerek 18. meselde, gerekse bu meselin ilk bölümünde dile getirilen yasa düzen tanımaz tutumun anarşistçe yorumlanması kaygısı ile eklenmiş olması olasılığı görülüyor.

Son iki dizenin de bu meselin sonuna mı, yoksa 20. meselin başına mı ait olduğu da tartışmalı. Her iki biçimde de yazılmış eski metinler var. Dizeler gerçekten de her iki bağlama çok iyi uyuyor. Bu nedenle ben bir seçme yapmaktansa her iki meselde de dizeleri yinelemeyi yeğledim.

20

Daha önce belirtildiği gibi, ilk iki dize bir önceki mesele ait de olabilir. Bk.: 19. meselin açıklaması.

“...haber gelmedi daha” dizesinde haber sözcüğü, kehanet, aşkın bir işaret anlamında.

Hem geleneksel hem de modern yorumlarda bu mesel, bilgeliğe eren kişinin insan olarak yalnızlığı diye yorumlanıyor. Bana kalırsa burada -belki de ikinci, “yin” anlam olarak- herkesteki benliğin yalnızlığı ve bu yalnızlığın verdiği acı dile getiriliyor.

21

Son bölüm Tao’culuğun kavramlarla ilgili tutumunu bir kez daha dile getiriyor: Taoculuk kavramları, dünyayı parçalarına bölerek anlamaya çalışan usçuluğu tümüyle reddetmiyor. Yalnızca bunun sınırlılığını bilmek gerektiğini belirtiyor. Bu, 32. meselde de ele alınıyor.

22

Klasik Çin edebiyatında ilk dizedeki sözler ayın geçirdiği değişimin, ikinci dizedekiler ipek böceğinin ipliğini gerişinin, üçüncü dizedekiler yağmurun bir hendeği dolduruşunun, dördüncü dizedekiler ilk baharda ağacın yeşillenişinin tasvirinde kullanılır. Hepsi de Tao'nun dünyadaki doğal döngülere yansımaları simgeliyorlar. Beşinci ve altıncı dize 77. meselde de yineleniyor.

ikinci bölümden dört dize, 24. meselde karşıtıyla ifade edilerek yineleniyor.

Son iki dizedeki “Eksiğini eksilt!” tam tersi anlamda, “Hastalığını hastalan!” diye de anlaşılabilir. Bunun için bk.: 71. meselin (A) ve (B) alması.

23

Bu mesel gerek eski yorumcularca, gerek Batı dillerine çevirenlerce çok değişik biçimlerde yorumlanmıştır. Özellikle “yokluk” sözcüğü kimilerince fakirlik, yoksulluk, kimilerince “Hiçlik”, kimilerince bozulma, çürüme olarak yorumlanıyor.

“hoşnut olur bundan” dizeleri ise “hoşnut olur aldığına” diye de okunabiliyor. Kimileri de “seve seve gelir sana” diye çeviriyorlar.

Son dize “güven” (hakikatilik) sözcüğünün çok-anlamlılığından ötürü “yarım hakikatilik hakikatsizlik demektir” diye de çevrilebilir. Bk.: 17. mesel.

24

Buradaki dizelerden dördü 22. meseldeki dizelerin tersine ifadesi.

25

Klasik Çin yazınında bir çok yerde “Gök-Yer- İnsan” üçlüsü söz konusu edilir. Meselin sonunda da dört büyükler ikinci kez -ve tersinden- sayıldığında “insan-Yer-Gök-TAO” diye geçiyor. Bu nedenle günümüzde kimi yorumcular “hakan” sözcüğünün insanı temsil ettiğini ileri sürüyorlar.

28

Meselin ikinci bölümündeki “hiç-kaynak”, Yin-Yang’ı içeren Tai Ji’nin - Ana-Kaynağın kaynağı olan Wu Ji’dir. Bk.: Girişteki Yin Yang bölümü ve 41. meselin açıklaması.

Son üç dize meselin bütününe uymuyor. Yorumcular bu dizelerin aslında 37. mesele ait olduğunu, kopya edenlerce yanlışlıkla karıştırıldığını tahmin ediyorlar.

29

Dünyayı ele geçirmek sözü, o dönemde Çin illeri üzerinde egemenlikle de eş anlamlıydı. Burada elden geçirmek, keyfi, istediğince değiştirmeğe kalkışmak anlamına geliyor. Dördüncü dizedeki “kutsaldır dünya”, “dünya -ya da Çin illerinin tümü- kutsal bir araçtır” gibi de okunabilir: Tao Te Ching’i politik içerikle yorumlayan yorumcular, bununla burada Çin mitolojisinin Nuh’u söylencesel hakan Yu’nün dokuz kurban kabına yapılmış bir öykünme görüyorlar. Söylenceye göre Hakan Yu kendi eliyle kanallar açarak Çin’i tufandan kurtardıktan sonra, dokuz Çin ilini temsilen dokuz kurban kabı yapmış. Bu kaplar Çin illerinin politik birliğinin simgesi olarak kral hanedanlarında kuşaktan kuşağa miras kalırdı.

30

Son üç dize 55. meselin sonunda da aynı biçimde yer alıyor. Burada bu dizeler meselin genel akışına uyumlu görünmüyor. Kopya edilirken 55. meselden yanlışlıkla karıştırıldığı sanılıyor.

31

Kimi eski yorumcular bu meseli tümüyle 30. meselin açıklaması olarak kabul edip kendi yayınlarında yapıta katmamışlardır.

32

Meselin ikinci bölümünde, örneğin 1. ve 21. mesellerde de olduğu gibi, Taoculuğun adlar ve kavramlar üzerine, dünyanın ussal kavranışının sınırlılığını üzerine görüşü dile getiriliyor.

Nesneler ile adları arasındaki ilişki, klasik Çin felsefesinin gelişmesi sürecinde çok önemli bir kilometre taşı oldu. Daha sonra İÖ 4.Yy.'da Ku Huo, Chi Qi, Beng Ling Zi gibi “Yeni Mo Zi’cılar” bu konuyu görece sistemleştirerek töz ile yüklem ilişkisi üzerinde durdular. Bu okulun devamcıları, mantık oyunları ile kavramların içinde yatan çelişkileri ortaya çıkaran Hui Shi gibi eski Çin sofistleri oldu.

Lao Tse’nın çağdaşı ve usçu karşıtı Kong Zi, kavramlara özellikle önem veriyordu. Bir öğrencisinin, yeni başa geçen bir hükümdarın devlet yönetiminde ilk yapacağı işin ne olması gerektiği sorusuna “Kavramlara açıklık getirmek” yanıtını vermişti.¹⁴

14 Kong Zi, XIII.3

33

Altıncı dizeyi “amacını dayatmayı bilen is- tençlidir” diye çevirmek de olanaklı. Kimi çevirmenler bu yolu izliyor. Ama diğer dizelerin sıralanışında hep ikinci alması birinciden üstün olarak değerlendirildiğinden, buradaki yorum daha haklı görünüyor.

34

Bu mesel de 4. ve 8. mesel gibi adını vermeden TAO’yu simgeleyen suyu çağrıştırıyor.

36

Birinci bölümdeki paradokslar, acımasızlığıyla Makyavelli’yi andırıyor. Son dizeyi de kimi yorumcular “gizle devletin silahlarını - gösterme halka”

şeklinde okuyorlar. Ama ana fikir “zayıf yener güçlüyü” olduğundan bu yorum doğru görünmüyor.

Öte yandan 3. meselde işaret edildiği gibi, devlet yönetimi ve toplumsal sorunları konu eden tüm meselerde olduğu gibi burada da, ülkeyi bireyin karakterinin, toplumsal kavramları da bireyin ruhsal yaşamının, karakterin değişik yönlerinin simgesi olarak yorumlamak olanaklı.

38

Zhuang Zi yapıtlarının pek çoğunda Kong Zi ile “Lao Dan”ı (Lao Tse'yi) tartışır. Aşağıdaki de bunlardan biri:

“... Kong Zi: Ana tezim sevgi ve görev duygusudur. Lao Dan: Sorabilir miyim: Sevgi ve görev duygusu insanın özünde var mıdır? Kong Zi: Kuşkusuz; ERDEM sevgisiz yetkinleşmez ve görev duygusu olmadan doğmaz....

Lao Dan: ... Sevgi ve özveriyi görev olarak görmek, bencillikle dolu olmaktan başka nedir? Değerli Usta, eğer Sizin korkunuz dünyanın ço- bansız kalması ise, bakın, güneş ve ay ışığını kendinden alır; yıldızlar ve burçlar kendiliklerinden düzene girerler; hayvanlar kendiliklerinden sürülere katılırlar; bitkiler bitecekleri yeri kendileri seçerler. Siz de Değerli Usta, eylemlerinizde bu ERDEM'i izler ve yazılarınızda bu YOL'u tutarsanız, hedefinize vardınız demektir. Kaybolan oğlunu sokaklarda davul çalarak arayan baba gibi, ille de sevgi ve görev diye tuturmaya ne gerek var? Ah Usta, huzursuz ediyorsunuz insanları!”¹⁵

Aynı konuda bk.: 18. mesel.

15 Zhuang Zi, XIV.7

39

Üçüncü bölümde hükümdarların “yetim”, “öksüz” gibi adlar almalarından söz ediliyor. Bu dönemde çeşitli Çin illerinin hükümdarları geleneksel inanca göre kader çarkını çeviren “Gök” karşısında alçakgönüllülüklerini belirtmek için bu tür adlar alıyorlardı. Aynı olguya 42. meselde de işaret ediliyor.

Eski yorumcular “parçalan olmadan araba olmaz” dizesinin aslında bulunmayıp sonradan katılmış olabileceğini ileri sürüyorlar. Çünkü Taoculuk’ta daha çok vurgulanan, bütünün parçalardan fazla bir şey olduğu olgusudur. Oysa görüşümce burada gerçeğin başka bir yanına işaret edilmesi Tao Te Ching’in paradokslu biçimine hiç de ters düşmüyor.

42

İlk bölümde Taocu Yin-Yang felsefesi özetleniyor: TAO hiçliktir. Buradan “Bir”, yani içinde çelişkiler taşımayan Wu ji - Hiçlik Kaynak çıkıyor. Bundan “iki”, yani nesnel karşıtlıkları, Yin ve Yang’ı içeren Tai Ji - Ana Kaynak çıkıyor. Ve “Üçüncü” olarak bu, Qi - yaşam soluğu ile tamamlanıyor.¹⁶ Nihayet bu üçünden “bin bir tür”, tüm varlıklar çıkıyor.

16 Bk.: Girişte “Te” başlıklı bölüm.

Bin bir tür, tüm bu aşamaları üzerlerinde taşıyorlar: Onların “önü”, gözle görülür yanları, aydınlıktır, Çince’siyle: Yang’dır. “Ardı”, gözle görünmeyen, gizli yanları karanlıktır, Yin’dir. İçleri ise uyum yaratan yaşam soluğu ile, Qi ile doludur.

Meselin birinci bölümünde sıralanan simgeler -içerikleri farklı da algılsa- Anadolu hetero- doks geleneklerinin biçimini hatırlatıyor. Bundan esinlenen bir çeviriyi Giriş’te, “Yin Yang” bölümünde verdim.

Çince’de fiillerin zaman kipleri belirsizdir. Bu nedenle kimi çeviriler birinci bölümü geçmiş zamanda,

“SÖZ doğurdu Bir’i
Bir doğurdu İki’yi
iki doğurdu Üç’ü
Üç doğurdu binbir türü...”

diye okuyorlar... Ya da Anadolu biçemiyle:

“Hiç iken Bir olduk
Bir iken iki olduk

iki iken Üç olduk
Üç'ten bin bir tür olduk..."

Bu gerçi -farklı bir içerikle Anadolu geleneğine uyduğu kadar- eski Çin mitolojisine de uyuyor: En başta Kaos'tan ("Gök-Yer"den) Gök ve Yer çıktı. Sonra Yer'den vadiler, vadilerden canlılar çıktı... Ama Tao Te Ching'in felsefesinde -eski söylencelerden kalmış kimi sözler dışında- böylesi bir seferlik bir yaradılış değil, sürekli bir devir vardır: 6, 16, 25, 40. mesellerde de tekrar tekrar gösterildiği gibi, "vadi ruhu ölümsüz"dür: Varlıklar TAO'nun bağrından sürekli doğar, yaşar, sonra yine TAO'nun, hiçliğin koynuna geri dönerler. Bu nedenle geniş zamanı yeğledim.

Hükümdarların "yalnız", "yoksul" gibi adlar almaları konusunda bk.: 39. mesel.

Sondan ikinci dize, "güçlü eremez ölümüne" dizesi yorumu çok zor bir dize. Kimi eski yorumcular bunu -Orijinal metne uymamasına karşın- "güçlü eremez doğal - iyi ölümüne" diye okuyorlar: Güçlü insan doğal ölümüyle ölmez, öldürülür. Ya da, güçlü insan tutkulu olduğundan, tutkularının esiri olarak, yaşama doymamış olarak, acıyla ölür...

Başka bir yoruma göre ise "ermek", "sırta ermek" demek. Yani dize "güçlü eremez ölümün sırrına" anlamına geliyor. Buradaki "ölümüne ermek" Bektaşilik'teki "ölmeden ölmek" ile özdeş oluyor...

43

Aynı konuda bk.: 8. mesel, ayrıca 4, 34. meseller.

45

Aynı konuda bk.: 41. mesel.

48

Zhuang Zi'dan: "Sarı Hakan, çevrenler ötesinde geziyordu. Yüksek bir tepeden dünyadaki geliş-gidişi seyre daldı; tılsımlı incisini yitirdi. Bilgiyi

gönderdi aramaya, bulamadı. Algıyı gönderdi aramaya, bulamadı. Usu gönderdi aramaya, bulamadı. Benliği unutuşu gönderdi aramaya - benliği unutuş buldu tılsımlı inciyi...”¹⁷

49

Kong Zi “Başkalarının bana yapmasını istemediğimi ben de onlara yapmamalıyım”¹⁸ der. Lao Tse bir adım daha ileri gidiyor: Kutlu kişinin kalbi yoktur; ona ölçüt onun kendisine nasıl dav-

17 Zhuang Zi, XII.4

18 Kong Zi, V.II

ranılmasını istediği değil, diğer insanların ne istediğidir, yetmiş iki milletin kalbidir onun kalbi...

Devlet yönetiminin pratik sorunlarının baskısı altında olan Kong Zi, Lao Tse’nın bu görüşünü ele alıp eleştirir¹⁹: “Bir öğrenci sordu: Kötülüğe iyilikle karşılık vermeye ne dersiniz? Usta yanıtladı: Ya o zaman iyiliğe neyle karşılık vereceğim? Hayır, kötülüğe adaletle, iyiliğe iyilikle yanıt vermeli!” Oysa Lao Tse “...iyiliktir ERDEM” diyor, “TE’da, insan doğasında vardır iyilik - nasıl iyi olmayayım ki?”

Sondan bir önceki “yetmiş iki milletin gözü kulağı onda” dizesini kimi yorumcular, “kutlu kişinin bu sınırsız iyiliği karşısında herkesin ağzı açık kalır” gibi anlıyorlar.

50

“Çıkış” ve “giriş”, TAO’dan çıkış ve ona dönüştür. İkinciden dördüncüye kadar dizeler farklı yaşam biçimleri olarak anlaşılabilir gibi, insanın gençlik, olgunluk ve yaşlılık dönemi olarak da yorumlanabilir. Her iki halde de toplam, onda dokuz ediyor. Ancak geri kalan onda birdir “doğru yaşamayı

bilen”, “yaşamı dolu dolu yaşayayım” diye huzurunu bozmayan insanlar. Doğru yaşamayı bilenler ise yaşlarından bağımsızlaşıyorlar.

19 Kong Zi, XIV.36

Bu meselin tümüyle farklı başka bir yorumu “dinsel Taoculuk” uygulamalarında son derece önemli bir iz bıraktı: Sonraki yüzyıllarda Taocu keşişlerden kimileri -meselin tümüne uymasa da- “onda üç” sözcüklerini “on ve üç” olarak yorumladılar, bundan on üç “yaşam gücü”, on üç “ölüm gücü” ve insanın bedeninde “on üç ölümcül zayıf yer” olduğu sonucunu çıkardılar. Buna dayanarak yüzyıllar boyunca ölümsüzlük iksirleri, ilaçlar ve zehirler geliştirildi, insan anatomisi araştırıldı. Bu geleneğin bir sonucu da 19. Yy.’da İngilizlere karşı ayaklanan “Boksörler isyanı”nda, savaşan Taocu keşişlere kılıç işlemediği inancı oldu...

54

Kong Zi’da toplumsallığın düzlemleri “kişi-ev- ülke-dünya -tüm Çin ülkeleri-” diye sıralanır. Lao Tse ülke yerine farklı bir sözcük almış, bundan ötürü -eski Moğol-Türk devletlerinde, örneğin “İlhan devleti”nde kullanılan sözcükle- “il” olarak çevirdik; özünde aynı. Asıl ilginç olanı, Lao Tse’nin bunlara “köy”ü eklemesi.

ikinci bölümdeki “kendinle tanı insanı...” sözleri için, bk.: Giriş’te Zhuang Zi’nın “balıkların sevinci” üzerine Hui Shi ile tartışması: “Balıkların sevincini ben kendi sevincimden biliyorum!”

55

30. meselden yanlışlıkla karıştığı sanılan son üç dize burada bütüne daha uygun olarak yineleniyor.

56

“çıkışlarını kapa

deliklerini tıka...”

Zhuang Zi’nın yedinci kitabının yedinci öyküsü:

“Güney denizinin hükümdarı Sabırsız’dı. Kuzey denizinin hükümdarı Savruk’tu. Orta’nın hükümdarı ise Kaos’tu.²⁰ Savruk’la Sabırsız sık sık buluşurlardı Kaos’un ülkesinde ve Kaos dostça davranırdı onlara hep. Savruk’la Sabırsız nasıl öderiz onun bu iyiliğini diye düşündüler. Dediler ki, bütün insanların yedi deliği var, görmek, işitmek, yemek, solumak için, bir onun yok. Bu delikleri ona da açmağa çalışalım. Böylece hergün bir delik açtılar Kaos’a. Yedinci gün Kaos öldü.”²¹

Aynı konuda bk.: Sonda ‘Yin Fu Jing’, 5. mesel.

5’inciden 8’inciye kadar olan diziler için bk: 4 mesel ve açıklaması

20 Sabırsız, Savruk, Kaos: “Şu”, “Hu”, “Hundun”.

21 Zhuang Zi, VII.7. Aynı zamanda bk.: “Han Şan...”, s. 69.

57

Yasaklar ve emirlerle halkı yıldırmanın doğru bir yol olmadığı görüşünü Kong Zi da bir yere kadar paylaşıyordu: “Emirlerle yönetip cezalarla düzenlersen halk yılgın ve utanmaz olur. ERDEM’le yönetir ahlakla düzenlersen halk utanmayı öğrenir ve iyiye yönelir.”²² Ama gerek “ahlak”, gerekse “yönetme” ve “düzenleme” çabalarının kendisi huzursuzluğun asıl kaynağı Lao Tse’ya göre!

22 Kong Zi, II.3

58

Ortalardaki “kim bilir sınıırını?” sorusu hem “Kim tanır kendi sınırlarını?”, hem de “Kim bilir mutluluk ile mutsuzluk arasındaki sınıır” anlamına geliyor.

60

Büyük ülkeyi yönetmek yüksek duyarlılık ister: Parçalamadan, yakmadan, sanki küçük bir balık kızartmış gibi.

İlk iki dizede başlayan paradokslu biçim giderek hiciv düzeyine varıyor: Asıl tehlikenin büyüğü, asıl sakınılması gereken şey “hortlaklardan” da önce, insanlığa hizmet etme aşkıyla hortlaklara savaş açan kutlu kişiden gelebilecek zarar!

61

Han kralları, özellikle İÖ 179-157 yıllarında kral olan Han Wen Di, Taocu olarak tanınıyorlardı. Söylenceye göre Han Wen Di, “doğru YOL’da”, barışçı ve alçakgönüllü bir politika güttü. Anlatılanlar her halde abartmalı da olsa - Nitekim bk.: 74. meselin açıklaması-, bu dönem Çin tarihinde görece sakin bir dönem oldu. Gerek Han kralı ile Çin illerinin hükümdarları arasında, gerekse ülkenin kuzeyindeki Hun’larla (Xiung Nu’larla) görece barışçı ilişkiler kuruldu. Bunun yanı sıra Han Wen Di tarihte kanaatkâr özel yaşamı ve tutumlu ekonomik politikasıyla da tanınmıştır.

62

Mahayana Budizmi’nin Amida Buda geleneğinin kurucularından olan Shinran’a sorarlar “Kötüler de kurtulabilir mi? Amida Buda’nın arık ülkesine (cennete) varabilir mi?” Shinran yanıtlar: “İyiler bile kurtulabilir! Kötüler kurtulamaz olur mu hiç?”²³

Kötülere karşı hoşgörü konusunda bk.: 49. ve 63. mesel. Bu konuda Kong Zi’nın görüşü için bk.: 49. meselin açıklaması.

23 Tannishyo III.1

63

“Öfkeye karşı ERDEM” ve “kötülüğe karşı iyilik” konusu yineleniyor. Bk.: 49. ve 62. meseller. Kong Zi’nın görüşü için bk.: 49. meselin açıklaması.

65

Halkı bilgiden uzak tutmak konusunda bk.: 3 ve 36. meseller.

66

TAO'nun simgesi olarak su için aynı zamanda bk.: 4, 8, 34, 43. meseller.

69

Savaştan kaçınma, silahlardan uzak durma konusunda bk.: 30, 31. meseller.

71

“bildiğini bilmemek eksiklik”: insanın canlılardan biri oluşundan, doğanın tümü ile uyumundan, TE'dan kaynaklanan doğal özbilgi söz konu-

Çok-anlamlılık “bing: eksik, eksiklik, eksiltmek / hasta, hastalık, hastalanmak” sözcüğünden ve bunun iki kez üst üste kullanılarak kendini de-ğillemesinden kaynaklanıyor. Böylece aynı sözlerle huzura ermenin iki karşıt yolu gösterilmiş oluyor: Biri “eksikliğini eksiltmek, gidermek” - adım adım eksiklerini tutkularını azaltarak onlardan kurtulmak. Diğer bir tür homöopatik terapi yöntemi: “hastalığını hastalanmak” - eksiklerini, tutkularını gözardı etmeyip kabul ederek, onları bilinçli yaşayarak aşmak. Her iki yöntem de gerek Taoculuk ve Zen gibi geleneksel yollarda, gerekse modern psikolojide uygulanıyor. Bu iki ayrı anlamı çeviride (A), ve (B) almasıklarında verdik.

su. Bk.: Giriş'te Zhuang Zi'nin “balıkların sevinci” öyküsü.

Bu mesel de birbirinin tümüyle karşıtı olan iki anlam taşıyor. 3. ve 4. dizeleri hece hece çevirecek olursak:

夫	fu-	
唯	-wei	ancak eğer ki
病	bing	eksiltmek - hastalanmak
病	bing	eksiklik - hastalık
是	shi-	
以	-yi	o zaman
不	bu	değil
病	bing	eksik - hasta

“Bing bing! - Eksisini eksilt! - Hastalığını hastalan!” sözü 22. meselde de geçiyor ve orada bunun eski bir atasözü olduğu belirtiliyor.

Kimi kaynaklarda dizeler farklı dizilmiş: Bunlarda buradaki 5. ve 6. dizeler 3. ve 4. dizelerden önce geliyor ve 7. dize tümüyle düşüyor...

74

Lao Tse “ölümün sahibi”nin kim olduğunu söylemiyor. Ancak Taocu’luğun -belki daha eski- diğer klasik eseri Yin Fu Jing’de, ölümün Gök’ten kaynaklanırsa uyum yaratacağına, yerden kaynaklanırsa korkunç felaketlere yol açacağına işaret ediliyor.²⁴ Demek Taoculuk’ta “ölümün sahibi”, eski inanca göre kader çarkını çeviren “Gök”tür.

Ama Çin tarihinin hiçbir döneminde ölüm cezasının kaldırıldığı olmadı. Özellikle Taocu krallar ve onların çevresindeki yorumcular için bu meselin yorumu zorluk yaratıyordu. Bu nedenle resmi yorumlarda “ölümün sahibi”nin cellat ya da ölüm cezası vermeğe yetkili mahkemeler olduğu belirtiliyor, bu dizelerin ölüm cezasını değil, ölümle oç almayı ve kan davalarını kınadığı söyleniyor; “kim cesaret eder buna” dizesi de, “kim cesaret eder ölüm cezası vermeğe” diye değil de, “ölüm cezası karşısında kim cesaret edebilir uğursuzluk etmeğe” diye yorumlanıyor! Ama, Tao Te

24 Bk.: Kitabın sonunda “Yin Fu Jing”, 4. mesel

Ching’in tüm çok anlamlılığına karşın, her halde bu yorum hem bu meselin, hem yapıtın tümüne ve hem de Taocu görüşün özüne ters düşüyor.

77

Çin yayı gerili olmadığı zaman arkaya bükü- lüydü. Yayı gererken yayın iki ucunun arkadan öne bükülerek bağlanması gerekiyordu.

TAO'nun fazladan alıp eksiği tamamlaması konusunda bk.: 22. mesel. - Burada bunu insanların toplumsal normlarını hicveden bir paradoks izliyor...

78

Törenle tohum kurban etmek her ülkenin hükümdarının ayrıcalığıydı. Halkın günahlarını yüklenmek, Hıristiyanlıkta İsa'nın çarmıha gerilirken tüm günahkârların cezasını üstüne almasını hatırlatıyor. Bu, eski Çin mitolojisinde de vardı. Söylenceye göre Zhou hanedanının kurucusu başa geçtiğinde Gök'e "Halkımın günahları varsa, hepsinden beni sorumlu tut" diye seslenmişti.²⁵

Son dize bir yorumuyla yine hiciv içerikli bir paradoks: Atasözü halkın günahlarını, ülkenin acılarını üstüne alan dünyaya hükümdar olur diyor ama, toplumsal gerçeklik böyle değil, "doğru

25 KongZi, XX,1

sözler tersi gibidir". Benzeri bir hiciv 77. meselde de vardı.

80

Zhuang Zi "insan gücünü kat kat artıran araçlar" üzerine şu öyküyü anlatır:

Kong Zi'nın en yetenekli öğrencisi Zi Gong bir gün yaşlı bir köylüye rastlar. Köylü bostanını sulamak için kuyuya inmekte, her seferinde bir kova su çıkarıp tarhları sulamaktadır. Zi Gung köylüye yol göstermek ister:

"...Zi Gung dedi ki: Tahta bir kaldıraç alırsınız, arkasına bir ağırlık bağlarsınız, önü hafif kalır. Bununla kısa zamanda istediğiniz kadar su çekersiniz...

“İhtiyar öfkелendi: Benim ustam derdi ki, makine ile çalışanın yaptığı iş de makineleşir. Yaptığı iş makineleşenin kalbi de makineleşir, kalbi makineleşenin saflığı, basitliği gider. Saflığını, basitliğini yitiren kişi huzursuz olur. Huzursuzluk ise doğru YOL’da yaşamla uyuşmaz. O Sizin anlattığınız aracı ben de bilirim, ama kullanmaktan utanç duyarım... Gidin Efendi, alıkoymayın beni işimden!”²⁶

Ama bu dize “yüzlerce araç” ya da “birliklerde kullanılan araçlar” diye de okunabilir. Bu ikinci okunuşuyla “savaş araçları” kastedilmiş oluyor.

26 Zhuang Zi, XII.11

Yazı yerine “düşümler atmak” yönteminin Peru’daki kimi İndio toplumlarında olduğu gibi Çin’de de tarih öncesi dönemlerde kullanılan basit bir iletişim biçimi olduğu anlaşılıyor.

81

Kitab-ı Mukaddes’te Tanrı, Peygamber Yesa- ya’ya “Bilgelerin bilgeliğine son vereceğim, yok edeceğim usulunun usunu!” diye seslenir. Yeni Ahit’te de Aziz Pavlus “Nerede zeki insanlar, nerede okumuş kişiler? Nerede şu dünyanın bilgeleri? Tanrı bu dünyanın bilgeliğini deliliğe çevirmedi mi?” diye alaya alır yetenekleri ve bilgeliğiyle övünenleri.²⁷

Ortodoks dinler insanı dünyevi hükümdarlar olan “us” ve “yetenek”in otoritesini reddetmeğe çağırırken onu yalnız bırakmamakta, boyun eğebileceği yeni bir otorite göstermekle vicdanını rahatlatmaktadırlar: Evrenin üstünde antropomorf nitelikleriyle taht kurmuş, mutlak irade ve iktidar sahibi, kişilikli bir Tanrının hükümdarlığı ve otoritesi.

Oysa Taoculukta böylesi bir hükümdar, bir otorite de yok. Lao Tse’nin dizeleri okuyucuyu usun ve yeteneğin hükümdarlığına baş kaldırmaya çağırırken, ona sarılabileceği yeni bir otorite de göstermiyor, kendi doğasıyla yüz yüze bırakıyor. Bu dünyayı terketmeye çağırıyor, usun, bil-

27 Yesaya, 29.14; Korint mektubu 7.20

ginin, iyi ve kötünün, karşıtlıkların ötesinde yüreğini dünyanın sırrına açmaya çağınıyor. Bu sırrı, dış dünyanın ve geçmişin biçimlendirdiği karakterinin ötesinde, kendi öz doğasında bulmağa çağınıyor...

Lao Tse Konfüçyüs'le (Kong Zi) Tartışıyor.

TARİHSEL KOŞULLAR

Tao Te Ching (Pin Yin yazılışı Dao De Jing, okunuşu yaklaşık Dav Dı Cing) hakkında eski çağlardan beri çok şey yazılmış, ama hâlâ pek az şey kesinlikle biliniyor. Lao Tse'nın (Lao Zi, okunuşu Lav Dı) hangi tarihlerde yaşadığı, yapının ne zaman yazıldığı tartışmalı. Kimi tarihçiler bunu İÖ 4. ya da 3. yüzyıla yerleştirirlerken, kimileri de Tao Te Ching'in İran'da Zerdüşt, Hindis- tanda Buda Şakyamuni ve Çin'de Kong Zi'nın (Konfüçyüs'ün) yaşadığı yüzyıl olan İÖ

6. yüzyılda yazıldığını; Lao Tse'nin Kong Zi'dan 50 yıl kadar daha yaşlı olduğunu söylüyorlar. Taocu gelenek bu ikinci tezi benimsiyor. Lao Tse'nin Kong Zi ile buluşmaları üzerine yaşayan pek çok öykü var.

Çin tarihi üzerine eski bir İran kaynağına göre Lao Tse İÖ 604'de doğmuş. Hakkında yazılı güvenilir en eski kaynaklar Taocu bilge Zhuang Zi'nın öğrencilerinin İÖ 3. Yüzyılda onun adına yazdıkları felsefe tarihi ile, İÖ 163-85 yıllarında yaşayan Çin tarihçisi Si Ma Qian'in kroniği. "Lao Tse", İhtiyar Bilge demek. Zhuan Zi'nın yazılarının-

da ve felsefe tarihinde Lao Tse -yetişkinlik adı ya da ölümünden sonra verilen şeref namı olan- Lao Dan adıyla anılır.

Lao Tse ve Kong Zi'nın yaşadıkları yıllar, Çin de Zhou krallığı egemenliğinin çökmeğe başladığı döneme rastgeliyor:

İÖ 16. Yy.'dan 11. Yy'a kadar Çin'de bir aşiret federasyonundan çıkmış, gevşek bağlarla bağlı bir politik birlik olan Shang-Yin krallığı vardı. Bu dönemde Çin kültür ve uygarlığı büyük adımlar attı. Bugünkü Çin yazısının temeli olan düşün- simgeler ilk kez bu dönemde doğdu.

İÖ 11. Yy. sonlarında Zhou krallığı batıdan saldırarak ülkeyi ele geçirdi. Zhou kralları, önce aşiretlerin geleneksel yönetimlerinin yanına atadıkları, giderek bu ülkelerin prensleri, hükümdarları olan komutanlara dayanan merkezi bir yönetim kurdular. Öte yandan Shang-Yin toplu- mundan devralınan kültürel ve moral değerlere sahip çıktılar. Otoritelerini geleneksel töreler, dinsel törenlerle temellendirdiler.

Ancak giderek güçlenen mahalli yönetimler, önce "krala karşı saygısızlıkları cezalandırma" bahanesi ile birbirlerine karşı, sonra da giderek merkezi krallığa karşı savaşımağa başladılar. İÖ 5. Yy.'da ülkenin birliği tümüyle dağıldı, Üç yüzyıl süren, halk için büyük acılarla dolu bir "Savaşan krallıklar dönemi" başladı.

İÖ 221'de Qin krallığı tüm diğer krallıkları ve prenslikleri ele geçirdi, Zhou krallığını da kesin bir yenilgiye uğrattı, halka karşı olağanüstü terör ve şiddet uygulayan yeni bir totaliter düzen kurdu.

Qin egemenliğinin ömrü uzun olmadı. Ağır baskılar karşısında tüm ülkeleri ayaklanmalar sardı. İÖ 206'da Chin Krallığı yıkılarak Han Krallığı kuruldu. Han hanedanının egemenliği dört yüz yıl kadar, İS 220 yılına kadar sürdü.

Lao Tse ve Kong Zi

Çin'de felsefenin gelişip yapılanması, Zhou krallığının zayıflaması ve çökmesi dönemine rastlar. Savaşan krallıklar dönemi ile Felsefe tarihindeki "Yüz felsefe okulu" dönemi -yüz yıldan az bir gecikmeyle- örtüşür. Lao Tse ve Kong Zi işte bu iki dönemin de arifesinde yaşadılar. Zulmün, huzursuzluğun, halkın acılarının giderek artışına tanık oldular.

Kong Zi, kurtuluşu eski geleneklerde ve buna uygun olarak Zhou krallığının tartışmasız otoritesini, o dönemin merkezi feodal toplumsal düzenini yeniden pekiştirmekte görüyordu. Bu amaçla eski gelenek ve töreleri araştırdı, klasik metinleri toplayıp inceledi. Bunlardan politik ahlaksal sonuçlar çıkarıp uygulamaya çalıştı. Bir süre -başarıyla!- bir bölgenin son derece otoriter valisi oldu. Ama politik entrikalar ortamında bu uzun sürmedi. Görüşlerini benimseyip gerçekleştirecek bir hükümdar, bir prens aramaya girişti. Bu olmayınca ülkenin selameti için bildiklerini geleceğe miras bırakmaya karar verdi. Bu amaçla bir okul kurarak öğrenciler yetiştirmeye başladı.

Lao Tse ise toplumdaki çürümenin ahlak dersi verme ve politik önlemler almayla giderilemeyecek kadar derin olduğunu düşünüyordu. Tersine, tüm töreler, kurallar, ahlak, politik girişimler kötülüklerin asıl kaynaklarıydı, insanların doğallıklarına dönmeleri, her türlü tutku ve bencillikten kurtulmaları, toplumsal norm ve değerlerden vazgeçmeleri gerekiyordu. Gösterdiği yolu kimsenin izlemek istememesi, Lao Tse'da Kong Zi'da olduğu gibi hayal kırıklığı yaratmadı. O, etrafına öğrenciler toplayıp bir okul kurmaya da çalışmadı...

Lao Tse ile Kong Zi'nın görüşmeleri üzerine Taocu'ların bir çok söylenceleri var. Bunlara göre Kong Zi, Lao Tse'yı ziyaret ederek onun bilgisine başvurur. Lao Tse onun gururlu ve girişimci tutumunu eleştirir. Kong Zi sarsılmış ve Ustaya derin şekilde hayran kalmış bir halde öğrencilerinin yanına döner. Lao Tse'nin bir "ejderha" gibi olduğunu anlatır... Bu özet çerçevesinde pek çok değişik öykü var. Bunların pek çoğu da Zhuang Zi'nın yazdıkları.

Söylenceye göre Lao Tse ülkede huzursuzluğun egemen olduğunu görünce Zhou Krallığının arşivciliği görevini bırakıp ülkeyi terkeder. Ancak sınırda, sınır bekçisi Guan Lin Yin Xi'nin ("Sınır Komutanı Xi") ricası üzerine, bilgeliğinin gümrüğü olarak öğretisini yazıp bırakmağa razı olur. Tüm bildiklerini yaklaşık beş bin düşün-simgede özetleyip Tao Te Ching'i yazar...

Bu öyküyü ünlü Alman ozanı Bertolt Brecht de bir şiirine konu etmiş. Şiirin son dizelerinden, Brecht'in önceleri tüm Tao Te Ching'i çevirmeyi amaçlamış olduğu anlaşılıyor...

Zhuang Zi, Lao Dan'ın ülkeyi terkedişinden söz etmiyor. Yalnız onun felsefe tarihinde de Gu- an Lin Yin Xi'nin adı geçiyor; ama Lao Dan'ın arkadaşı ve onunla eşdeğerli bir Taocu filozof olarak.

Yapıt üzerine

Tao Te Ching, Çin yazınıını çok eskiden beri etkilemiştir. İlk alıntıya Kong Zi'nın Tao Te Ching'e yönelen bir eleştirisinde -öğrencilerinden naklen- rastlıyoruz.²⁸ Lie Zi'nın öğrencilerinin 10 4. Yy.'da onun adına derledikleri klasik yapıtta da Tao Te Ching'in 16 bölümüne -gerçi kaynak belirtmeden, ya da başka kaynaklar göstererek- yer veriliyor.²⁹ Ama o dönemde genellikle alıntıları belirtmek ve kaynak göstermek geleneği bulunmadığından, bu dizelerden kimilerini hem Lie Zi hem de Lao Tse daha eski kaynaklardan alıntı olarak almış da olabilirler.

"Yüz Felsefe Okulu" döneminde, açıklamalarda yapıtlarına sık sık başvurduğumuz Taocu filo-

28 Bk.: 49. mesel'in açıklaması.

29 Bk.: 6. meselin açıklaması.

zof Zhuang Zi (İÖ 365-290), Tao Te Ching'i kendi felsefesinin temeli yaptı. Yapıtlarında Lao Tse "Lao Dan" adıyla anılıyor. İÖ 230 yılında Han Fe Zi 6. ve 7. kitaplarını tümüyle Lao Tse'nin yapıtına ayırdı ve kaynak göstererek 22 meseli aktarıp yorumladı. Ancak Han Fe Zi "insanların doğuştan kötü" olduklarını³⁰ ileri süren totaliter "yasacılık" felsefe okulundandı. Qin krallığının hizmetine girerek halka karşı terör ve şiddetin ideolojik temelini kurmuştu.

Qin hanedanını izleyen Han kralları Tao'culuğa büyük yakınlık duyuyorlardı.³¹ Söylenceye göre ilk kez Ho Shang Gung adlı bir bilge Tao Te Ching'i ve kendi yazdığı bir yorumunu Kral Han Wen Di'ye armağan etmiş, yapıtı ilk kez bugün tanındığı biçimde 81 mesele ayırmanın da Ho Shang Gung olduğu söyleniyor... Ama bu kitap günümüze kalmamış, yazarı hakkında da bundan başka bir şey bilinmiyor.

Han Wen Di'den sonra kral olan oğlu Han Jing Di'nin kendisi de Lao Tse'nin kitabına bir yorum yazdı ve ilk kez yapıta "Tao Te Ching" adını verdi. Aynı tarihlerde filozof Huai Nan Zi da Lao Tse'nin yapıtını tarihsel örnekler vererek yorumladı. Bu yapıtta Tao Te Ching'in 41 meseli bulunuyordu. Yine Han Krallığı döneminde çok genç yaşta felsefi yapıtlar veren, ama 24 yaşında ölen Wang Bi bugün de belirleyici sayılan bir yorum yazdı.

30 Buna karşılık bkz.: 49. mesel ve açıklaması.

31 Bk.: 61. meselin açıklaması.

Tüm klasik yapıtlar gibi Tao Te Ching de el yazmasıyla çoğaltılıyordu. Bu nedenle hatalar yapılıyor, kimi zaman da bilinçli değişikliklere uğruyordu. Nihayet kitabın ilk ağaç baskısı iS 10. Yy. sonlarında, Sung hanedanı döneminde yapıldı.

Yakın tarihte, 1973 yılında Ma Wang Due'de Han kral ailesinden bir asilin mezarında yorumsuz, ipek üzerine eski stil imlerle yazılmış, eksiksiz iki Tao Te Ching rulosu bulundu. Bunların İÖ 190 ve 180 yılları arasında yazılmış olduğu anlaşıyor. Bu güne dek bulunan en eski eksiksiz metin bu. Bundan, yapıtın sözlerinde pek çok küçük değişikliklere uğradığı, ama içeriğinin genellikle

korunmuş olduğu anlaşıyor. Çevirimizde bu metni büyük ölçüde göz önüne aldık.

Etkileri

Savaşan krallıklar döneminde Kong Zi'nın öğrencisi Mong Zi (Mensiyüs) onun öğretisini geliştirmiş, “Zhou hanedanına sadakat” ilkesinden bağımsızlaştırmış, bir bakıma demokratikleştirmiş, her yönetim için kullanışlı bir ahlak felsefesi haline getirmişti. Mong Zi, “doğa insanı felsefesi” diye söz ettiği Lao Tse felsefesinin kesin karşıtıydı. Kong Zi ve Mong Zi'nın öğretisi yüzyıllar boyunca Çin'in resmi devlet ideolojisi oldu.

Bunun karşıtı olan Lao Tse ve Zhuang Zi'nın öğretisi ise, Han döneminin ilk krallarını bir yana bırakırsak, hiçbir zaman resmi devlet ideolojisi haline gelmedi. Toplumsal değerleri ve yöneticilerin otoritesini insanlığın tüm acılarının kaynağı saydığını düşünürsek, buna şaşmamak gerek. Tao Te Ching, bir Çin yüksek memurunun mutlaka tanınması gereken resmi klasiklerden sayılmıyordu. Yine de Çin aydınları arasında çok yaygın olan bir yapıt olarak kaldı, yöneticilerin görüşlerini, uygulamalarını, toplumsal yaşamı açıkça öne çıkmarksızın her zaman etkiledi.

Sonraki dönemlerde Hint bölgesinden gelen rahipler Çin'e Budizmi getirdiler. Tao Te Ching felsefesi ile Budizm arasındaki derin felsefi benzerlik etkisiz kalmadı. Söylenceye göre 5. Yy.'da Hindistan'dan Doğu'ya gelen Bodidarma (Bod- hidharma) adlı bilge, Zen Budizmi'ni kurdu. Zen'de Tao Te Ching felsefesi ile Budizm birleştiler. Giderek Zen tüm Doğuya, Japonya, Kore ve Çinhindi'ne yayıldı.

Zen, gerek Çin, gerek Japonya, gerekse diğer ülkelerde aydın çevreler arasında tutunmuştu. Ama bunun yanı sıra Lao Tse'nin felsefesi baştan beri halk arasında da etkili oldu: Tao Te Ching, kendi döneminin modernizmine karşı çıkması ve insanı doğallığına dönmeğe çağırması nedeniyle, halkın doğal inançlarına, yaygın Şamanist geleneklere de uygun düşüyordu. Taocu felsefenin popüler bir biçimi ile Şamanizm'in birleşmesinden bugün “Taoculuk” diye bilinen halk dini oluştu. Ama bugün halk arasında en yaygın din olarak bilinen Taoculuk ile Lao Tse ve Zhuang Zi'nın

Tao'cu felsefesini ayırt etmek gerek. Dinsel Tao-culuk Lao Tse'yi ölümsüzlüğe ermiş kutsal bir insan olarak görür; bilinci edimsizlikle arıtmaya yönelmesi ve meditasyon uygulamalarıyla da Tao Te Ching felsefesiyle birleşir. Ama öte yandan pek çok Taocu keşişin büyücülüğe, falcılığa, altın ve hayat iksiri yapmak için simyacıluğa yönelmesiyle de edimsizlik ilkesinden uzaklaşır.³²

Si Ma Qian'in kroniğinde Lao Tse

“Lao Tse, Qu ülkesinde, Ku beldesinin Li bölgesinin Qu Ren köyünde doğdu. Soyadı Li, çocukluk adı Er (Kulak), yetişkinlik adı Bo Yang (soylu ısık), ölümünden sonra aldığı ad Dan'dır (uzun kulak). Zhou krallığının arşivcisi olmuştur.

Kong Zi eski gelenekleri öğrenmek için Zhou krallığına, Lao Tse'ye geldi. Lao Tse ona dedi ki: Sizin sorduklarınız ancak kemikleri bile çoktan çürümüş insanların sorunları. Onlardan bugüne kalan yalnızca sözcüklerdir. Arif kişi zamanını bilir, arabası gelince biner, gelmezse de çıkınını toplayıp gider. Derler ki, tüccarın iyisi malını öyle saklarmış ki, onu gören yoksul sanırmış. Arif ve ERDEM'li kişi de odur ki, gören budala sanır, iyisi mi, Siz vazgeçin şu gururlu, hırslı, kibirli halinizden, bırakın şu yakışıksız çabalarınızı, hiç yararı olmaz bunların. Söyleyeceklerimin hepsi budur, Size bundan başka söylenecek sözüm yok!

Kong Zi gitti ve öğrencilerine dedi ki: Kuşları bilirim, uçarlar. Balıkları bilirim, yüzerler. Hay-

32 Örneğin bk.: 50. meselin açıklaması.

vanları bilirim, koşarlar. Koşanı tuzağın ağı yakalar. Yüzeni oltanın iğnesi tutar. Uçana avcının oku erişir. Ama ya ejderhalar? Ya onlar nasıl yükselir rüzgarların bulutların üstüne de göğe ulaşırlar, bunu bilemem. Lao Tse'yi gördüm bu gün. Düşündüm: Acaba o da ejderha gibi mi?

Lao Tse, YOL ve ERDEM'i izlerdi, gözlerden ırak kahr, isimsizliği yeğlerdi. Zhou krallığının hizmetinde uzun yıllar çalışıp devletin nasıl dağılıp gittiğini gördükten sonra ülkeyi terkedip gitti. Sınırdaki Guan Ling Yin Xi ('Sınır Komutanı

Xi') kesti yolunu. 'Gidiyorsunuz, öyle mi Usta? Lütfen bir iyilik edin de düşüncelerinizi yazın bize.' Bunun üzerine Lao Tse beş bin düşün-simgelik bir kitap yazdı, iki bölüm halinde YOL ve ERDEM'i anlattı. Sonra gitti uzaklara; nerede tamamladı yaşamını, bilmiyor kimse."

BERTOLT BRECHT

LAO TSE'NİN GÖÇMENLİK YOLUNDA

TAO TE CHING'İ YAZIŞININ ÖYKÜSÜDÜR

1

Yaşı yetmişî bulunca ve düşünce elden ayaktan
Sonunda huzuru aradı usta
Çünkü ülkede iyilik zayıf düşmüştü yine
Ve yine artmıştı gücü kötünün.
Ve bağladı çarıklarım.

2

Ve topladı çıkınına ne gerekli gördüyse:
Çok değil. Ama şunu da alayım, bunu da derken,
Çubuğunu, her akşam tüttürdüğü,
Sık sık okuduğu kitabı...
Göz kararı bir miktar ekmek aldı, beyaz
hamurdan,

紫氣東來

清乾隆壬子月晦日何之俊寫

3

Hazla baktı bir kez vadinin güzelliğine ve hemen
Unuttu sapınca öküzü dağ yollarına.
Pek memnundu hayvan taze çimenden
Geviş getirerek taşırken ihtiyarı.
Zaten acelesi yoktu onun da.

4

Ama dördüncü gün taşlı yollarda
Bir sınır bekçisi çıktı önlerine:
“Gümrüklük değerli malın neyin var?”-”Hiç.”
Öküzü süren oğlancık, “Öğretmendi,” dedi,
Anlaşılmıştı.

5

Ama keyfi iyiydi ki adamın
Sordu “Çıkarabildi mi bari bir şeyler?”
Çocuk yanıt verdi: “Yumuşak suyun akıp
Yendiğini buldu sonunda katı taşı.
Anladın ya, yenildiğini yani gücünün.”

6

Sonra çekti başını öküzün
Gün batmadan varmak için bir hana.
Üçü bir kara kaya ardında gözden yiterken
Birden koşmaya başladı adam
Bağırarak “Hey, sen, bir dur bakalım!

7

Ne dedin ihtiyar, ne olmuş suya?”
ihtiyar durdu baktı: “Merak mı ettin?”
Adam yanıtladı: “Basit bir gümrükçüyüm,
Ama kim kimi yener, ben de bilmek isterim.
Bildiğin bir şey varsa, anlat!

8

Yaz bana! Yazdır çocuğa!
Böylesi bilgiyi alıp gitmek olur mu?
İstediğin kâğıtsa, mürekkepse söyle.
Akşam yemeğiye: Şurada evim.
Nasıl, anlaştık mı?”

9

Omuzu üstünden baktı ihtiyar
Adama: Yamalı mintan. Ayakları çankırsız.
Alını buruş buruş.
Hayır yenenlerden değildi karşısındaki.
Mırıldandı ihtiyar, "Sen de mi?"

10

Artık nazik bir ricayı reddedemeyecek
Kadar ihtiyardı anlaşılan ihtiyar.
Çünkü yüksek sesle "Soru soranlar,
Hak ederler," dedi, "yanıt almayı." Çocuk ekledi,
"Hava da soğudu zaten!"
"Pekâlâ, bir mola vereceğiz demek."

11

Ve indi öküzün sırtından ihtiyar
iki kişi yedi gün durmadan yazdılar.
Ve yiyecek getirdi gümrükçü (söverek
Kaçakçıların ardından her gün).
Ve tamamlandı sonunda,

12

Ve bir sabah çocuk
Seksen bir mesel verdi gümrükçünün eline
Ve biraz da azık alıp teşekkürle-
Kayboldular o kara kayanın ardında.
Deyin şimdi: Bundan nazik olabilir mi insan?

13

Ama yalnız bilgeye yönelmesin övgüler,
Adı şu kitabın kapağını süsleyen!
Çünkü hikmeti bilgeden almak da marifet.
Demek gümrükçüye de teşekkür borçluyuz ki
Dile gelmiş bilgeliği bilgenin.

嬰兒現形圖

此時丹焚更須慈母惜嬰兒

乳穴法名無盡藏

衍生主財

藏也於寂寂包空

施濟守難

我問空中維氏子

猶猶若存

他云是你主人翁

念茲在茲

夫嬰兒之氣
孕時胎之子
傳其精氣
神氣其氣和
其神隨如大
小無得真氣

游龍今已化龍
嬰兒神通不可窮
一朝跳出珠光外
滿身直到紫微宮

神水清涼
洗滌根株
內外無塵
長養靈應

他日雲飛方見真人朝上帝

YİN FU JİNG -SIRLAR KİTABI-

Son sözü, Taocu geleneğin Tao Te Ching'den de daha eski olduğu sanılan bir yapıtına verelim: Yin Fu Jing. Yazarı ve yazıldığı tarih bilinmiyor. Adının tam anlamı “Gizli Tümleyiciler Kitabı”. Bu ad, onun zahiri bilginin eksikliğini tamamlayıp tümleyen sırları içerdiğini dile getiriyor. Elimizde Çince kaynağı olmadığından bu çeviriye ünlü Alman sinolog Richard Wilhelm'in Almancaya çevirisini temel aldık.³³ Dipnotlar da, tersi belirtilmiyorsa, onun dipnotları.

1. Göğün ANLAM'ını görmek,
Göğün değişimini kavramak:
işte en yüce şey.

33 Liä Dsi - Das wahre Buch vom quellenden Urgrund Eugen Die- derichs Verl., München 1992, s. 16-20.

2. Göğün beş zorbası var; ³⁴
Kim görürse bunları hayat dolar.
Bu beş zorba benliğin içindedir;³⁵
Kim yöneltirse onları göğ
Alır evreni avucu içine
Ve doğayı yaratır benlik.

3. Göğün en derin özü: insan;
Göğün dönen çarkı: insan yüreği.
Göğün ANLAM'ını belirleyen:
İnsanın yeri.

4. Gök ölüm çarkını işletirse,
Yıldızlar koşar, burçlar döner;
Yer ölüm çarkını işletirse,

Ters döner gökle yer ve yıkılır;
Birlik olursa gökle insan,
Tüm doğanın temelleri kurulur.

5. iç yaşam, usu da bilir çılgınlığı da,
Büzülüp gizlenmeyi de.
Dokuz deliğin günahının kaynağı
ilk üçüdür ki
Kızıştırmayı da bilir yatıştırmayı da.³⁶

34 Anlaşılan göğün beş etkisi söz konusudur: Yağmur, açıklık, sıcak, soğuk, rüzgar. Bunun karışılığı unsurlar ise şunlardır: Tahta, metal, ateş, su, toprak. Bunlar ancak birbirlerini yok ederek varolduklarından "beş zorba" deniliyor.

35 insan beş duyusuyla -işitme, görme, koklama, tatma, dokunma- ve beş iç organıyla -yürek, karaciğer, mide, akciğer, böbrekler- mikrokozmos olarak evrendeki tüm süreçlere ortaktır.

36 Göz, kulak ve ağız. (R. Wilhelm'in bu saydıkları dokuz delikten beşi ediyor! ilk üç delik ise, bir sonraki dizenin sözü ve dili konu eder görünmesinden anlaşıldığına göre, ağız ve kulaklar olsa gerek. - Ö. Tulgan)

6. Ateş tahtadan doğar:
Bir esti mi rüzgâr, yener onu mutlak.
Sahtekârlık devletten doğar:
Baş kaldırdı mı zaman, yıkar onu mutlak.
Bunu görüp de düzeltebilirse kişi,
Kutlu kişidir o.

7. Gök can verir, gök can alır
Budur yarası ANLAM'ın.

8. Gök-yer³⁷ doğanın zorbası,
Doğa insanın zorbası,

İnsan doğanın zorbası. ³⁸

Haddini bilirse üç zorbadan her biri

Güçler arasında barış olur.

Yemeğini düzenli ye,

Sağlığın düzene girer;

Çarkı düzenince çevir, süreç huzura kavuşur.

9. İnsan, zihnini zihin diye bilir,
Ama bilmez, zihni zihin yaparı.

10. Güneşle ayın sayıları bellidir,
Büyükle küçüğün yasaları kesindir.
Kutlu kişi bir iş yaptı mı,
Kutsal bir berraklık vardır o işte.

37 (Eski Çince'de "Gök-Yer" göğün ve yerin atası, her şeyin kaynağı, ve insanların yazgısını belirleyen güç anlamına da geliyordu. - Ö. Tulgan)

38 Çünkü her biri ötekisine bağlı olarak varolur.

11. Zorbalık çarkı döner kendi kendine; ³⁹
Bu görünmez yeryüzünden,
Ve bilinmez.
Soyluyu vurursa, vakarla karşılar felaketi,
Basit insanı vurursa, o söver yazgısına.

12. Körler iyi işitir,
Sağırılar iyi görür.
At bir kazanç kaynağını elinden
On katına çıkar yardımcılarını!
Üç kez geri dön gündüz ve gece
On bin kat olur yardımcılarının.

13. Bilinç doğar dış dünyadan
Ve ölür dış dünyayla birlikte;

Gözdür çarkın döndüğü yer.

14. İyilik bilmez gökyüzü.

En büyük iyiliği de budur işte.

Gökgürültüsü ve kasırga

Her zaman gelir hedefsizce. ⁴⁰

15. En büyük sevinç kaynağı: Özün fazlası,

En derin huzur kaynağı: Özün azı,

Göğün en özgün yanı

Etkisinde en herkese özgü yanıdır

Bunu ele geçirmenin yolu:

Ruhun gücü.

39 Tam çevirisi: "Onların zorbalıkları mekaniktir", bilinçli bir istence değil, çarkın dönüşüne bağlıdır.

40 Yani tanrıların belli amaçlarına göre değil, hedefsiz-tarafsız doğa yasalarına göre.

16. Yaşam ölümün köküdür,

Ölüm yaşamın köküdür;

Uğursuzluk uğur getirir,

Uğur uğursuzluk getirir.

17. Çılgınlar tannısal vahiy ararlar

Göğün-yerin işaretlerinde.

Ben bilgelik ararım

Zaman ve dünyanın işaretlerinde.

18. Kimileri ahmakça kaygılara kutsal der,

Ben ahmakça kaygıları

bırakmaya kutsal derim.

Kimileri mucizeleri kutsal sayar,

Ben mucize olmayanı kutsal sayarım:

Kendini suya, ateşe atan

Kendisi çağırır felaketini.

19. Hep kendi kalanın ANLAM'ı huzur:
Gök-yer ve doğa böyle oluşur.
Göğün-yerin ANLAM'ı
Doldurur evreni:
Böyle yener ışıkla gölge bir birlerini.
Ve bir gölge, bir ışık üstün gelirken,
Değişim ve süreç gider kendi yolunca.

20. Kutlu kişi bilir
Hep kendi kalanın ANLAM'ına
Karşı koyamayacağını kimsenin;
Bu yüzden o yön verir her şeye
En derin huzurun ANLAM'ıyla.

21. Yasalara kurallara sığmayan
Bir kaynaktır o, bir mucizedir.
O yaratır tüm tabloları:
Varlığın imlerini, zamanın işaretlerini, ⁴¹
Tannıların çevirdiği çarkı,
Ve gizini ruhlar aleminin,
Ve gölge ve ışığın birbirini
Yenmesindeki esrarı
Pınl pınl berrak durur ortada
En yüce şey: Tinsellik

41 Varlıklar dünyasının tüm esrarını ifade eden sekiz çizim ve zamanı düzenleyen 60 döngüsel simge.

BİBLİYOGRAFYA

Çince orijinal metinler ve yorumlar

Chen Gu Ying ■ “Lao Zi Zhu Yi Ji Ping Jie”, Zhong Hua Shu Ju (yayınevi), Bei Jing 1984

Kitapta Dao De Jing'in Sung hanedanı döneminde basılmış metnini esas alan en yaygın sürümlerinden biri ve Ma Wang Due mezarlarında bulunan eldeki en eski iki metnin kopyaları yer alıyor. Bunun yanı sıra Chen Gu Ying yaptığı Yeni Çince'ye çevirerek karşılaştırmalı eleştirel bir yorumunu yapmış.

Lu Yu San - “Lao Zi Shi Yi”, Tian Jin Gu Ji Chu Ban She (yayınevi), Tian Jin 1987

Dao De Jing'in yanı sıra Lu Yu San'ın yeni Çince yorumu ve önemli kavramların geçtiği meselleri gösteren bir referans tablosu ,

Zhang Song Ru - “Lao Zi Shuo Jie”, Qi Lu Shu She (yayınevi), 1987

Dao De Jing'in Ma Wan Due sürümü ve Jang Song Ru'nun Yeni Çince yorumu.

Yardımcı çeviriler

Victor von Strauss - “Lao-Tse / Tao Tâ King”, Manesse Verlag, Zürich 1959

En eski Almanca çeviri ve yorum.

Richard Wilhelm - “Laotse / Tao te king”, Eugen Diederichs Verlag, Münih 1989

Yetkin bir Almanca çeviri ve yorum

Yardımcı yapıtlar

Zhuang Zi - “Güney Bahar Ülkesinin Kitabı”

Almanca: Dschuang Dsi - “Das wahre Buch vom südlichen Blütenland”, E. Diederichs Verlag, Münih 1991.

Lie Zi - “Chong Xu Zhen Jing”

Almanca: Lii Dsi - “Das wahre Buch vom quellenden Urgrund”, E. Diederichs Verl., Münih 1992. “Kaos Kitabı”.

Kong Zi-“Luit Yu”

Almanca: Kungfutsu - "Gespräche", E. Diederichs Verlag, M n h 1990. "Tart şmalar - Sohbetler"

Hui Kai - "Wu Men Kuan"

Almanca: "Wu Men Kuan", Verlag Lambert Schneider, Heidelberg, 1977. "Kapısız duvar - Ne kapı var ne duvar".

Seung Sahn ■ "Amuda kalkan Buda"

Almanca: "Buddha steht k pf", Kontext Verlag, Bielefeld 1990 - Kore Zen Piri Seung Sahn'dan konuşmalar, koan'lar.

Shinran "Tannishyo"

Almanca: V. Zolt, "Der Buddha im Reinen Land - Shin Buddhismus in Japan, E. Diederichs Verl., M n h 1991.

Bertolt Brecht - "Seçme şiirler"

"Ausgew hlte Gedichte", Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1966.

Han Shan - "Soğuk Doruktaki Adam"

Yol Yayınları, İstanbul 1993 - şiirlerin açıklamalarında söz konusu bir sıra klasik yapıtın Türkçe  evirileri yer alıyor.